

Muştu

Müslüman Arnavutluk'un Sesi

www.muslimanarnavutluk.com

29 Mayıs 2009 Cuma – Sayı: 46

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Merhaba derken,

Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muştu'nun 46.sayısı ile sizleri selamlıyor olmaktan mutluluk duyuyoruz.

Arnavutluk'taki gelişmelerin Müslümanlar aleyhine devam ettiğini haber vermek bizleri üzse de maalesef gerçek bundan ibaret. Yakın bir zaman sonra yapılacak olan genel seçimlerin çok şey değiştireceğini ummak için de fazlaca bir gerekçemiz yok.

Ülkenin %70'ini oluşturan Müslümanların Tiran'da kendilerini temsil kabiliyetine sahip bir camilerinin olmayışından ayrı olarak başörtülü öğrencilerinin de okullardan uzaklaştırılması halen devam eder halde.

Amerikan elçisinin tanıttığı misyonerler, Batı Dünyasının, Hristiyan Dünya'nın var gücüyle bölgeye, hassaten Arnavutluk'a odaklandığını birkez daha ortaya koyarken biz Afrika'ya misyonerler ile mücadeleye koştüğünü söyleyen Türk kuruluşlarına sormadan edemiyoruz? Arnavutluk'takiler misyoner değil mi?

Selam ile...

Kenga Esad Pashes

Bijn boriat skele e me skele
dum bajrakun prej petrele
dum bajrakun e shqipnise
nuk dume bajrakun o te serbise

Esat Pasha ule ne karrike
vjen serbia me na shkel cifliqe
shkili shkili mer din dushmane
jam oxhak e jam toptane

Esad Pasha me kale te zi
ku e ke nis keta asqer urdi
kto jone trima qe si bon nona
nga kavaja nga shijaku dhe nga
Tirona

Taraboshi brigje brigje
digje EsaD Pasha digje
Taraboshi brigje gropa
une e djeg po nuk me len evropa

253. Këta (për të cilët të rrëfyem) janë të dërguarit, disa prej tyre i dalluam nga të tjerët, prej tyre pati që All-llahu u foli, disa i ngriti në shkallë më të lartë, Isait, birit të Merjemës i dhamë argumente dhe e përfocuem me shpirtin e shenjtë (Xhibrilin). E sikur të donte All-llahu, nuk do të mbyteshin ndërmjet vete ata (populli) që ishin pas tyre, pasi që atyre u patën zbritur argumentet, por ata megjithatë u përçanë. E pati prej tyre që besuan dhe pati të tillë që nuk besuan, e sikur të dëshironte Allllahu ata nuk do të mbyteshin, por All-llahu punon çka dëshiron.

254. O ju që keni besuar, para se të vijë një ditë kur nuk do të ketë as shitblerje, as miqësi, e as ndërmjetësi, jepni nga ajo me çka Ne u furnizuum juve. Pabesimtarët janë mizorë.

255. All-llahu - s'ka zot pos Tij. I Gjalli, Vigjiluesi. Nuk e ze të koturit, e as gjumi. E Tija është ç'ka në qiej dhe ç'ka në tokë. Kush mund të ndërmjetësojë te Ai, pos me lejën e Tij? Ai e di se ç'po u ndodhë dhe ç'do t'u ndodhë. Dhe asgjë nga dija e Tij nuk mund të përvetësojnë, pos sa të dojë Ai. Ndërsa pushteti i Tij përfshin qiejt dhe tokën. E nuk lodhet duke i ruajtur (mirëmbajtur), ngase Ai është i Larti, Madhështori.

(Ky ajet quhet edhe "Ajetul-Kursij")

256. Në fe nuk ka dhunë. Është sqaruar e vërteta nga e kota. E kush nuk i beson tagutët, e i beson All-llahut, ai është kapur për lidhjen më të fortë, e cila nuk ka këputje. All-llahu është dëgjues i dijsëm.

257. All-llahu është mbikëqyrës i atyre që besuan, i nxjerr ata prej errësirave në dritë. E kujdestarë të atyre që nuk besuan janë djajtë që i nxjerrin ata prej drite e i hudhin në errësira. Ata janë banues të zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë.

258. A nuk ke arritur të dijs për atë që përse All-llahu i kishte dhënë pushtet, ai (Nemrudi) polemizoi me Ibrahimin rreth Zotit të tij. Kur Ibrahim tha: "Zoti im është Ai që jep jetë dhe vdekje!" Ai tha: "Edhe unë jep jetë dhe vdekje!" Ibrahim tha: "Zoti im e sjell diellin nga lindja, sille pra ti atë nga perëndimi?" Atëherë ai që nuk besoi mbeti i hutuar. All-llahu shpie në rrugë të drejtë popullin mizor.

259. Ose (nuk je i njohur) me shembullin e atij që kaloi pranë një fshati se si i kombinojmë eshtrat e pastaj i veshim me mish. E kur iu bë e qartë atij tha:

"U binda se me të vërtetë All-llahu ka mundësi për çdo send!"

260. "Përkujto kur Ibrahim tha: "Zoti im, më mundëso të shoh se si i ngjallë të vdekurit?" Ai (Zoti) tha: "A nuk beson?" Ai (Ibrahimi) tha: "Po, por desha që zemra e ime të ngopet (bindje)!" Ai (Zoti) tha: "Merri katër shpezë pranë vete (therri e copëtoji), e pastaj në çdo kodër vëne nga një pjesë të tyre, mandej thirri ato, do të vijnë ty shpejt, e dije se All-llahu është i Gjithfuqishmi, i Urti. "

261. Shembulli i pasurisë së atyre që e japin në rrugën e All-llahut është si një kokërr prej të cilës mbijnë shtatë kallinj, ndërsa në secilin kalli ka nga njëqind kokrra. Allllahu ia shumëfishon (shpërblimin) atij që dëshiron, All-llahu është Bujar i Madh, i di qëllimet.

262. Ata që për hir të All-llahut e japin pasurinë e tyre, e pastaj atë që e dhanë nuk e përcjellin me të përmendur e me mburrje, ata e kanë shpërblimin e vet të Zoti i tyre, për ta nuk ka frikë, ata as që do të bren-gosen.

263. Një fjalë e mirë dhe një lehtësim (që i bëhet lypësit) është më e mirë se një lëmshë që përcillet me të keqe. All-llahu nuk ka nevojë për askë, është i Butë.

Röportaj

Selami Çalışkan – Mustafa Aliş

Bulgaristan Baş Müftüsü Mustafa Aliş Hacı:Yönetim Müslümanlara baskı uyguluyor

Bulgaristan Baş Müftüsü Mustafa Aliş
Hacı:Yönetim Müslümanlara baskı
uyguluyor

Bulgaristan Türkiye'nin Balkanlar'a ve Avrupa'ya açılan kapısı. 1997 yılının Kasım ayında Bulgaristan Müslümanlarının baş müftülüğüne seçilen Mustafa Hacı ile Müslümanların son durumlarını konuştuk.

- Hocam, Bulgaristan'da 1990'a kadar sosyalist rejim hakimdi. Ancak Doğu blokunun dağılmasıyla birlikte bu ülkedeki sosyalist rejim de çöktü biliyoruz. O zaman Müslümanlara yapılan baskılar da devam ediyor mu?

Müslüman Türkler üzerindeki resmi baskı ve zorla Bulgarlaştırma uygulamaları eskisi kadar devam etmiyor. Genel hürriyetler yönünden geçmişe göre daha rahatız. Müslümanlara kendi baş müftülerini seçme hakkı tanındı. Komünist rejimin hakim olduğu dönemde devlet Müslümanların başına genellikle dinle ilgisi olmayan, içkiye düşkünlüğü yüzünden istihbarattan atılan Nedim Gencev gibi birini getirmişti. Komünist

rejim çökünce ilk baş müftülük seçiminde Fikri Salih, 1997'nin Kasım ayında yapılan seçimlerde de ben seçildim.

- Bulgaristan'ın toplum nüfusu ve ülkedeki Müslüman nüfus hakkında bilgi verir misiniz?

Sekiz milyona yakın bir nüfusa sahip olan bu ülkede halkın yaklaşık % 25'ini Müslümanlar oluşturuyor. Resmi istatistiklere göre 1 milyon 300 bin Müslüman var. Ama gayri resmi kaynaklara göre Müslümanların nüfusu 2 milyondan az değil. Şu anda 1250 civarında camimiz, 250 civarında mescidimiz, 3 tane İmam-Hatip Lisemiz var. Bu okullardaki öğrencilerimizin sayısı 4 bin civarında. Yüksek İslam Enstitüsü'nde de 80 civarında öğrencimiz var. Aynı zamanda hafız yetiştirme kurslarımız var. Müslümanların çoğunluğunu Türkler oluşturuyor. Bunların yanı sıra Pomak, Makedon, Tatar ve Çingene asıllı Müslümanlar da var.

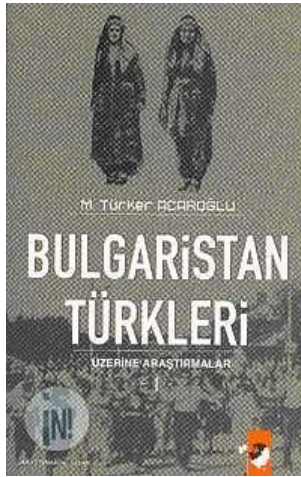
- Bulgar Yönetimi Müslüman azınlığa ne gibi zorluklar çıkartıyor?

Sofya'da İslam Sitesi ve Kültür Merkezi yapmak istedik. Maalesef Sofya Belediyesi'nden izin alamadık. "Sofya'da

Osmanlı'dan sonra hiçbir zaman 2 cami olmamıştır. İkinci camiye müsaade etmiyoruz" dediler. Burgaz vilayetinde herhangi bir cami yok. Orada cami inşaatı başlattık. Maalesef orada da cami inşaatını durdurdular. Başka yerlerde de cami için başvurduğumuzda müsaade etmiyorlar. Bunun yanında okullarda başörtüsü yasağını hortlattılar. Bazı yerlerde hocalarımızı kökten dinci damgasıyla susturmaya ve görev yapmalarını engelliyorlar. Bir yandan da Müslüman yoksul dindaşlarımız üzerinde misyonerlerin hristiyanlaştırma faaliyetleri sürüyor. Maddi yardım karşılığında İslamiyeti terk edip, Hristiyanlığa geçmelerini teklif ediyorlar. Broşürler ve kitaplar dağıtıyorlar. Konserler düzenliyorlar. Bizde tabi bunlara karşı kitapla, camiyle, vaazla durmaya çalışıyoruz. Şu ana kadar cami olmayan yerlerde cami yapmaya çalışıyoruz. Yaz Kur'an Kursları açmak istiyoruz.

- Türkiye'den size yardım geliyor mu?

Allah razı olsun, Türkiye'den Diyanet Vakfı'ndan hoca geliyor. Kur'an-ı Kerim ve Elif-Ba cüzleri geliyor. 11 Eylül hadisesi yaşanana kadar Suudi Arabistan'dan da yardım geliyordu. 11 Eylül hadisesinden sonra yardım kesildi. Şimdi orada okumaları için öğrenci bile gönderemiyoruz.

10 yıldan fazla bir süredir eğitim veriyor

- Mustafa Hacı bu makama nasıl geldi?

Bulgaristan'da komünist rejim öncesinde yetişmiş alimlerden ders alarak kendimi yetiştirmeye çalıştım. Kızıl rejimin çökmesinden sonra da Ürdün'e giderek Şeriat Fakültesi'nde eğitim gördüm. İlk kongrede kendisine baş müftülüğe aday olmam teklif edildi. Ancak ben biraz daha tahsil yapmak ve ilmi düzeyimi yükseltmek istediğimi bildirerek bunu kabul etmedim. Bulgaristan hükümeti her ne kadar baş müftülük makamını resmi olarak tanısa da Müslümanlara maddi bir desteği olmuyor. Dolayısıyla dini hizmetlerin tamamının Müslüman halkın maddi destekleriyle yürütülmesi gerekiyor. Ama Müslüman halkın ekonomik durumunun iyi olmaması bu hizmetlerin büyük ölçüde aksamasına yol açıyor.

Bulgaristan'da okullarda başörtüsü yasağını gündeme getirmesiyle tanınan Eğitim Bakanı Daniel Vılçev bu kez Yüksek İslam enstitüsünü kapatacak girişimlerde bulundu. Sofyada eğitim veren Yüksek İslam Enstitüsü'nün yasal olmadığını savunarak Bulgar üniversitelerinin bu alana el atmasını istedi.

Geçen hafta Bulgar meclisinde konuyu gündeme getiren Eğitim bakanı, İslam eğitimi verecek üniversitelere bakanlık bütçesinden para verileceğini açıkladı. Bu girişimin Sofya'daki yüksek İslam enstitüsünün kapatılması yönünde bir adım

olarak değerlendiriliyor. Sofyada bulunan ülkenin tek İslam enstitüsü olan Yüksek İslam Enstitüsü'nün statüsünü tartışmalı bulan Bakan Vılçev, aynı zamanda Bulgar üniversitelerinin devreye girmesini teşvik ederek enstitüyü kapatma girişimine zemin hazırladığı bildirildi. Bakan İslam fakültesi açacak üniversitelere bakanlık bütçesinden 500 bin leva yardım yapılacağını açıkladı.

Üniversite düzeyinde İslami ilimlerin öğretildiği Sofya Yüksek İslam enstitüsü 10 yıldan fazla bir süredir eğitim veriyor. Bulgarca ve Türkçe olarak ders veren enstitü Türkiye Diyanet Vakfı tarafından destekleniyor. 80 kadar öğrencinin eğitim gördüğü enstitünün kapatılmasına yönelik beyanlarıyla dikkat çeken eğitim bakanı, din eğitiminin tarihçilere bırakılması gerektiğini savunuyor.

Bulgar Kilisesesi'yle de arası açık olan Daniel Vılçev başörtüsü yasağını gündeme getirerek ülkedeki Müslümanların tepkisini çekmişti... Bakanın bu girişimi sonuçlanırsa İslami ilimlerin seküler tarzda öğretilerek, Bulgaristan'daki müslümanların taleplerine yabancı bir din anlayışı hedefleniyor.

Bulgaristan'da Ramazan

Bulgaristan Başmüftüsü Hacı Mustafa Aliş, yaklaşık 8 milyon nüfuslu ülkede 1 milyonun üzerinde Türk'ün yaşadığını belirterek, ülkede 1000 civarında cami, 200'ün üzerinde de mescit bulunduğunu bildirdi. Ülkenin kuzey kesiminde özellikle Kırcaali ve Burgaz'da Türklerin yoğun yaşadığını belirten Aliş, buralarda ramazanın aynen Türkiye'deki gibi sevinç ve coşku içerisinde yaşandığını kaydetti. Aliş, şöyle konuştu: "Daha önce uzun yıllar, Bulgaristan Müslümanları komünist rejim altında kaldıkları için dinden uzak kaldılar, dini pek öğrenemediler, ama komünizmin çökmesinin ardından özellikle son yıllarda dine önemli teveccüh var. Geçen yıla göre de özellikle gençler arasında oruç tutanların ve namaz

kılanların sayısının arttığını görüyoruz" dedi. Öte yandan, başkent Sofya'da sadece Banyobaşı Camii ibadete açık bulunuyor. 1566-1567 yılında Kadı Seyfullah tarafından yaptırılan, Osmanlı mimarisinin bütün özelliklerini bünyesinde taşıyan Sofya'nın merkezindeki Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Meclis binasına yaklaşık 100 metre uzaklıktaki camide, günde 5 vakit ezan okunuyor ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Müslümanlar rahat bir şekilde ibadetlerini yerine getiriyorlar. Akşamları kılanan teravih namazına ise kadınların yoğun ilgi göstermesi dikkat çekiyor.

Burgaz'da cami yapımı da durduruldu

Ülkenin Karadeniz sahilinde bulunan Burgaz kentinin "Meden Rudnik" semtinde "kaçak olduğu" gerekçesiyle geçen yıl yıkılan caminin yerine yeni cami yapılmayacağı açıklandı. Belediye meclisinde oy çoğunluğuna sahip GERB partisi grup başkanı Diyana Yordanova'nın parti adına hazırladığı ve yeni cami inşaatını yasaklayan karar tasarısının oylamada kabul edildiği bildirildi. Karardan memnuniyet duyduğunu belirten Yordanova, "Partimiz kentte huzur ve sükunet istemektedir. Cami yapım kararı, yaklaşan genel seçimlerden önce gereksiz bir etnik düşmanlığa ve spekülasyonlara neden oluyordu" diye konuştu.

Milli Gazete

Behlül Metin

Dünyanın En Genç Ülkesi: Kosova

Bu sayımda sizlere, büyük bedeller ödeyerek kısa süre önce bağımsızlığını kazanan dünyanın en genç ülkesi Kosova'ya yaptığım geziyi anlatmak istiyorum.

Kosova

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Kosova'nın toplam nüfusu 2,5 milyona yaklaşmaktadır. Bu nüfusun yüzde 88'i Arnavut, yüzde 7'si ise Sırp'tır. Geri kalan nüfusu ise Türkler, Boşnaklar, Çingenerler ve diğer milletler oluşturmaktadır. Kosova bayrağındaki 6 yıldızın, Arnavutları, Sırpı, Türkleri, Boşnakları, Goranileri ve Çingenerleri temsil ettiği söylenmekle birlikte kimileri Arnavutların temel unsur olması sebebiyle yıldızlar arasında yer almadığını,

yıldızların diğer toplumlari sembolize ettiğini ileri sürüyor. Kosova bayrağı dizayn edilirken buradaki yıldız sayısının 12 olarak belirlendiği ve fakat Avrupa Birliğinin buna karşı çıkması üzerine vazgeçildiği biliniyor.

Kosova bayrağı

Kosova'da yaşayan Türklerin sayısının, tam olarak bilinmemekle beraber, 60 bin ve Türkiye'de yaşayan Kosovalıların sayısının ise 3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Kosova'nın ulusal düzeyde kabul ve deklare ettiği bir para birimi olmadığı için burada Euro kullanılıyor. Tüm ödemeler esasen Euro ile yapılıyor. Bunun entegrasyonda kolaylık sağlayacağı da düşünüyor.

Kosova'da Arnavutça ve Sırpça resmi dil. Bununla beraber Prizren, Pristine, Mamuşa, Mitrovisa ve Gilan belediyelerinde Türkçe de –yerel düzeyde - resmi diller arasında yer alıyor. Türkçe'nin ulusal düzeyde resmi dil olarak kabul edilmesi için çalışmaların ve lobi faaliyetlerinin devam ettiğini öğreniyoruz. Zira bugün Kosova'da 250 bin kişi Türkçe konuşmakta ve bu özelliği Türkçe'nin ulusal düzeyde resmi dil olarak kabul edilmesi gerekliliğinin haklı sebebinin oluşturmaktadır.

Sırpın iddialarına göre bölge, 1389 Kosova savaşıyla Osmanlı egemenliğine girene kadar Sırp devletinin merkeziydi. Sırpın Kosova'yı 1913 yılında emperyalist güçlerin yardımıyla işgal etmesine dek Osmanlı egemenliğinde kalan bölge bir süre sonra özerklik statüsü ile Yugoslav Federasyonu'na bağlanıyor.

Soğuk Savaş sonrası yeniden başlayan egemenlik sorunu 1999'daki Nato müdahalesi ve 2008'de ilan edilen bağımsızlık ile son buluyor. Şu an Kosova Cumhuriyeti 56 ülke tarafından tanınmış halde. Bunların büyük çoğunluğu Batılı ülkeler. İslam ülkeleri ise Kosova'nın bağımsızlığına soğuk bakıyor. Cezayir gibi Kosova'yı tanımayacağını açıklayan ülkelerin yanında konuyu zamana bırakan ülkeler de görülüyor. Bilinen ve tartışmasız olan hakikat ise Osmanlıdan sonra Sırp'ların buradaki Müslüman Arnavut nüfusa derin acılar yaşattığı, onları ezmeye çalıştığı ve fakat başaramadığıdır.

Prizren

Bölgeye önce tarihi bir kent olan Prizren'den giriyorum. Yol boyunca Sırp'lar tarafından katledilmiş Arnavutların mezarları ve acımız hala taze dercesine bu mezarlardaki rengarenk çiçekleri görüyorum. Bağımsızlığın bedelinin çok ağır olduğu, Müslüman Arnavutların bağımsızlık yolunda ağır bir fatura ödedikleri yol kenarlarındaki bu mezarlardan açıkça anlaşılıyor.

Bağımsızlığın faturası ağır olmuş.

Prizren Kosova bölgesinde Osmanlı mimarisinin en yoğun görüldüğü üç şehirden birisi. Savaş sırasında bir çok yapı

yıkılmış, bunların ancak bir kısmı onarılabılmış. Bistrica nehri kıyısında kurulmuş kenti ikiye bölen nehir üzerindeki köprüler ve Balkanların en uzun minareli camisi olan Sinan Paşa Camisinin heybeti kentin Osmanlı kimliğini ilk bakışta ortaya koyuyor. Cami etrafındaki meydana şadırvan deniliyor. İslam'ın hakim renk olduğu kentte sadece 30'ar metre aralıklarla Sinan Paşa Camisi, Sırp Ortodoks Kilisesi ve Katolik Kilisesi'nin varlığını görmek Müslümanların derin bir anlayışa sahip, çatışmadan ve nefretten uzak insanlar olduğunu ortaya koyuyor. Ziyaret edilmeyi hak eden onlarca tarihi eser arasında ilk akla gelenler restore edilen Osmanlı Mezarlığı ve Gazi Mehmet Paşa Hamamı oluyor. Ancak dediğimiz gibi, tarihi dokunun böylesine yoğun olduğu bir şehirde tüm eserleri gezip görmek bir günde bitirilebilecek bir iş değil. Bu şehre gelenlere buradaki kalış sürelerini asgari 2 – 3 gün olacak şekilde ayarlamalarını ve kendilerini şehrin gizemine bırakmalarını tavsiye ederim.

Gazi Mehmet Paşa hamamı

İşsizliğinde etkisiyle gündüz ve hava güzelse gündüz – gece, sabahlara kadar, bir çok insan sokakları, nehir kenarını dolduruyor. Bunda işsizliğin de büyük etkisi var. Prizren'in son kısmı Maraş'a doğru ilerlerken bir kalabalığın toplandığını görüyorum ve merak edip soruyorum, "bu gün burada ne toplantısı var?" 19. yüzyıl sonlarında 1878 tarihinde kurulan Prizren Arnavut Birliği'nin merkezi burasıymış, yıldönümü olduğu için Kosova'nın her yerinden gelen

Arnavutlar burada toplanıyormuş. İçerdeki medreseyi ve otantik eşyalar sergisini ziyaret ediyoruz.

1878'de kurulan Arnavut birliğinin merkezi

Prizren'de, her ne kadar sayısı tam olarak bilinmese de, en az 35.000 dolayında Türk yaşadığı söyleniyor. Ancak, nüfusun çoğunluğunu oluşturan Arnavutların çok büyük bir kısmı da Türkçe biliyor ve kentte Türkçe konuşuluyor. Sırf Türklere oluşan bir köy olduğunu söylüyorlar, adı Mamuşa. Bir taksiye atlayıp Mamuşa'ya gidiyorum.

Türk Köyü Mamuşa

Nüfusunun yüzde 98'ini Türklerin oluşturduğu Kosova'nın Mamuşa kasabası ise tarihi camileri, çeşmeleri, saat kulesi, han ve hamamıyla tam anlamıyla Anadolu'dan bir köşe. Kosova'ya 1750 yılında Tokat'tan gelen işçilerin kurduğu kasabada, Türkiye Türkçesi konuşuluyor ve hemen her evde Türk bayrağı bulunuyor. Mamuşa halkının en büyük özelliği ise Sırp saldırısından kaçan Arnavutlara kucak açması. Kosova'daki savaş sırasında 5 bin nüfuslu kentin halkı, 45 bin Arnavut'u aylarca evlerinde misafir ederek Sırp'lardan korudu. Sırp'lar ise Türkiye'nin tepkisinden çekinerek bu Türk kasabasına saldıramadı. Okullarında Türkçe eğitimin yapıldığı Mamuşa, Kosova'nın tek Türk belediyesi olma özelliği de taşıyor. Tanıştığımız yazar Arif Büttüç bana çevreyi gezdiriyor.

Priştine

Sultan Murat Türbesi ve Priştine.

Priştine bir kültür ve üniversite merkezi. Ülkenin kuzey doğusunda yayla üzerine kurulu, kıtalararası yolların kesişme noktasındaki şehir, sırtını doğusundaki Girmia Dağı eteklerine dayamış ve güneybatıya dönük yüzüyle engin Kosova Ovası'nı seyretmekte.

Priştine Osmanlı eserleri ile dolu.

Priştine Meydanı'nın çevresinde Murad Camii, Yaşar Paşa Camii, şu anda müze olarak kullanılan eski yönetim binası ve Fatih Camii (Büyük Cami) yer alıyor. Fatih Sultan Mehmed Camii ve hamamı ise yine bir Osmanlı eseri olan saat kulesinin yanında. Yapı, işlemeli kapısı ve ahşap kepenkleri ile ilgi çekici.

Osmanlı'ya ayaklanan İskender Bey'in heykeli

Hristiyan nüfus bir kiliseyi bile ancak doldururken barış gücünün desteği ile şehrin merkezine bir katedral inşasına başlanmış. Fakat henüz inşaat halindeyken içinde birisi öldüğü için açılmamış. Sebebi de bunun büyük bir uğursuzluk telaki edilmesiymiş. Müslüman nüfusun olanca çokluğuna rağmen caddelerden birine Rahibe Terasa'nın ismi verilmiş. Arnavutluk'ta Osmanlıya karşı ayaklanan İskender Bey'in bir heykeli de buraya dikilmiş. Halbuki İskender Bey'in Kosovalı Sırplar ile mücadelesine tarih şahitlik etmiş değil. Bir takım güçler bir yandan Osmanlı düşmanlığı pompalarken diğer yandan bölge halkının Hıristiyanlık temelinde bir kimlik ile yeniden inşası için çaba sarf ediyor.

Gazi Mestan'ın türbesi

Kosova savaşının Gazilerinden olan Gazi Mestan'ın Priştine yakınlarındaki türbesinde bulunan ve bölgede görev yapan Türk Polis gücü tarafından tamir edilen sandukaları kimliği belirsiz kişilerce balyozlarla kırılarak yerle bir edilmiş.

Gazi Mestan'dan sonra, az ilerideki Sultan Murat türbesini ziyaret ediyorum. Bu türbe adeta Kosova ile özdeşleşmiş. Sultan I. Murad'ın Birinci Kosova Savaşı'nda şehit olmasından sonra oğlu Yıldırım Bayezid tarafından Priştine'ye 15 kilometre uzaklıktaki Kosova Ovası'na yapılan türbenin bakımını üstlenen Saniye Türbedar, dedelerinin Özbek asıllı olup 1600'lü yıllarda Buhara'dan gelerek

Kosova'ya yerleştiklerini, o tarihten bu yana türbeye hizmet ettiklerini söylüyor.

Sultan Murat'ın Türbesi

Aile olarak Osmanlı'ya hayranlık duyduklarını belirten Saniye Türbedar, bu işi kuşaktan kuşağa aktardıklarını, kendisinin de eşinin vefatından bu yana 15 yıldır türbedarlık yaptığını vurguluyor. Saniye Türbedar; "Burası bizim evimiz gibi. Osmanlı devletine aile olarak büyük sevgimiz vardı. Osmanlı'nın ilk şehit padişahının türbesine bakmakla onur duyuyoruz. Türkiye, bizim için buraya bir de ev yaptı. Her gün Türkiye'den yüzlerce insan türbeye gelip ziyaret ediyor. Ziyaretçilere türbeyi gezdirmekle birlikte türbenin iç ve dış temizliğini yapıyorum" diyor. Ben oradayken de çok sayıda grup ziyarete geliyor.

Saniye Türbedari

Priştine Osmanlı zamanında da canlı bir sosyal hayatın olduğu, bölge için bir kültür merkezi sayılan şehirde işsizlik oranının yüksekliğine rağmen orta sınıfın imkanlarını açacak ölçekte binalar, çok güzel villalar dikkat çekiyor. Paranın kaynağını merak edip sorduğumda, bu

binaların ve villaların yurt dışında çalışan Kosovalıların yolladığı paralarla inşa edildiğini, halen binlerce Kosovalının Batılı ülkelerde çalıştığını, hemen hemen her evden bir kişinin gurbetçi olduğunu söylüyorlar.

Mehmet Akif Ersoy'un babasının şehri İpek

Kosova'nın her adımı bize ait bir hatırayı dile getiriyor. Öyle ki, bu hatıralar bizim ile Kosova arasında kopmaz bir bağ oluşturuyor. İpek, İstiklal Marşı'nın şairi Mehmet Akif Ersoy'un babası Tahir Efendi'nin doğduğu kent olma özelliğini taşıyor. İstanbul Fatih Medresesi müderrislerinden Tahir Efendi'nin, doğup büyüdüğü kentten göç ederek İstanbul'a yerleştiğini ve bizi oraya, orayı da bize ait kılan düğümlerden birini attığımızı biliyoruz.

İpek

Tahir Efendi'nin doğup büyüdüğü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yer alan Arnavutluk kenti İpek, Balkan Savaşı'ndan sonra, Kosova bölgesiyle birlikte, Sırbistan sınırları içinde kaldı.

Osmanlı'nın adını verdiği ve onlarca eserle süslediği İpek'de 1999 yılında Sırp tarafından bir tarih kıyımı gerçekleştiriliyor ve Osmanlı'ya ait Çarşı Camii (1471), Defterdar Camii (1570), Hamam Camii (1587), Kurşunlu Camii (1577) ile birlikte yaklaşık 30 cami, 1 medrese ve 1 hamam yıkılarak yok ediliyor. Balkanlardaki Osmanlı eserlerinin tek düşmanı Sırp değil. Diğer bir

düşmanı da Suudiler. Hangi akla hizmetle yaparlar bilinmez, güzelim tarihi Osmanlı eserlerini yıktırıp yerine ucube mimarili eserler diktiriyorlar. Bu şekilde inşa edilmiş birçok camiye rastlıyorum.

Kosova'da Gilan, Viçitırın ve Mitrovitsa da tarihi mirasın bulunduğu, gezilmeye değer yerler arasında. Mitrovitsa Sırbistan sınırında ve şehri içinden geçen bir çay ikiye ayırıyor. Çayın bir tarafında Sırp, diğer tarafında ise Arnavutlar yaşıyor. Bu haliyle şehir başlı başına bir gerginlik kaynağı. Zaten 2004 yılında aniden parlayan ve ağır maddi hasara yol açan Arnavut isyanının sebebi de burada bir Sırp tarafından kovalanan çocukların çayda boğulmasının yarattığı öfke olarak açıklanıyor.

Kosova'nın sanayisi yok ve Türkiye'den gelen mallar pazara hakim durumda. Türkiye'nin ekonomik ağırlığı, bölgede izlenen Türk televizyonları bize Türkiye'nin güçlü etkisini hissettiriyor; ayrılışta da beraberiz misali.

Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi var

Türkiye'nin kültürel açıdan buraya çok önem vermesi gerekiyor, TİKA'nın çalışmaları olsa da yeterli değil. Yoksa Osmanlı'nın bir tarih mirası yok olup gidecek. Uçakla vizesiz, karayoluyla Bulgaristan vizesi alınıp gidilebilecek bu ülkeyi gezmenizi tavsiye ederim.

Adil Seyman

BALKANLAR'DA ALEVİ BEKTAŞİLİK

**Yüksek Lisans Tezi
(VI. Bölüm)**

II. BALKANLAR'DA ALEVİ - BEKTAŞİ VARLIĞI A. ARNAVUTLUK

Arnavutların kökeni kıtanın en eski sakinleri olarak kabul edilen _lir'lere dayandırılır. _lir'ler kabileler halindeki yasayıslarını, buldukları cografyanın da bir sonucu olarak ilk çağlardan bugüne kadar sürdürmüşlerdir. Helen ve Roma ayrıca Katolik veya değil _İtalyan kültür ve yaşayışının merkezinde yer alıyor olmasına rağmen Arnavutlar bu etkilerin büyük ölçüde dışında kalabilmiş olmaları ile de önemlidir.

Türklerle Arnavutlar arasında ilk temaslar VI. yüzyıla; Avar, Kuman, Peçenek ve Uz'lara kadar dayandırılıyor olsa da gerçek anlamda bu temas Aydınoğlu Umur Bey'le olmuştur. 1336'da Bizans _imparatoru III. Andronikos Epiros derebeyliğini ele geçirmek için Umur Bey'e müracaat eder. Umur Bey III. Andronikos'a gemileriyle Ahmet Bey komutasında 2000 asker gönderir. Umur Bey'in gazileri Yunanistan'ın Koç(Volo) Limanı'nı zaptettikten sonra da bu bölgeyi ele geçirmiş Arnavutlardan da esir ve ganimetler olarak geri dönmüşlerdir.

Arnavutluk'a Osmanlı'nın ilk girmesi ise yeniçerilerin kurucusu olarak da bilinen Evrenus Gazi'nin Ohri Gölü'ne kadar ilerlediği Yıldırım Bayezid zamanına yani XV. yüzyılın başlarına rastlar. Ancak Arnavutluk'a Yıldırım Bayezid zamanında her zamanki gibi orduyla beraber hareket eden Yeniçeri yoldaşı Bektâşi dervişleri girmiş de olsalar, gerek Bektâşi ananesinde, gerekse kronikler de II. Murad devrinde ilk sistemli Bektâşi yerleşiminin en azından tekke bazında başladığı yönündedir.

XIV. yüzyıl sonuyla XV. yüzyılın birinci yarısında Arnavutlarla Müslüman Türklerin ilk temasları savaşlarla olmuştur. Arnavutluk topraklarında bu tarihten önceye ait hiçbir _İslamî ize rastlamıyoruz. Osmanlı hakimiyeti ülkede gittikçe yerleşirken XIV. yüzyılın sonundaki ilk fetihleri, Osmanlı ordusunun desteğinde Arnavutluk derebeyliklerinin kurulması izleyecektir. _ilk _İslam'a geçişler de bu yıllara rastlar. 1468'de millî kahraman _İskender Bey'in ölümü ile yıkılan son Arnavutluk Devleti'nden sonra Müslümanların sayısı gittikçe artmaya baslar. Fakat Arnavutluk'ta toplu olarak _İslam'a geçişler ancak XVII. ve XVIII. yüzyıllarda öncelikle ekonomik ve sosyal sebeplerle meydana gelmiştir.

1485 yılının İşkodra ve İpek Tahrir Defterleri'ni inceleyen Yücel Yasar, bu dönemde yer ve şahıs adlarının orijinalitesini koruduğu bilgisini vermektedir. İşkodra'da bu dönemde sekiz Hıristiyan ibadet yeri görülmekte, cami görülmemektedir. _pek'te ise altı gayri Müslim mahallesine mukabil bir Müslüman mahallesi bulunmaktadır. Aynı yerin köylerinde de nüfus çoğunluğu gayri müslimlerdedir. Arnavutluk'a ait bu defterlerde Müslüman olmayanların çok olusu defterin ilk dönemlere ait olmasından kaynaklanmakta, henüz İslamlaşma tam olarak başlamamış olmaktadır.

XVII. yüzyılda Evliya Çelebi Arnavutluk'a bir seyahatte bulunur. Fakat Arnavutluk'ta ne bir Bektâşi topluluğuna, ne de dervişlere doğrudan hiç atıfta bulunmasa da sıkça 'abdâl' kelimesini kullanır. Elbasan'da 'erbab-ı tarik-i âl-i abâ-i dervîşân'ı izleyen bir dervişler topluluğundan bahseder. Teberrada bulunarak mavi giymeyen, boza içmeyen bir topluluk gördüğünü aktarır. Ergeri'de bazı zamanlara özel içki içen kişilerle, Nevruz ve Sarı Saltık bayramı yapanları anlatır.

Bu durum Balkanlar'da Bektâşilerin çok daha öncesinden itibaren var olan XVII. yüzyıla kadar da Balkan coğrafyasında Bektâşilik'ten daha geniş bir hinterlanda sahip olan abdâl hareketini işaretliyor olabilir. Nitekim Bektâşi potasında aşırı bir takım fırkaların eridiğine Melikoff da işaret etmektedir.

Birge 1933 yılında yaptığı bir Arnavutluk gezisinden hareketle de Kruja şehrinde Murteza Baba zaviyesi ve Hacı Yahya Baba zaviyelerinin içerisinde yer alan mezar taşlarını işaret ederek bu şehirde Bektâşilik'in 1700'lü yıllara kadar gittiği yorumunu yapar.

Hasluck'a göre Arnavutluk'taki Bektâşi propagandası XVIII. Yüzyıldan itibaren baslar. 'Avrupa'da nispeten önceki zamanlarda _İslâmiyet'e girmiş olan Hıristiyan ahalisiyle "Cenubî Arnavutluk" bugün Bektâşiler'in en kuvvetle mevcut buldukları yegâne memleketidir. Son zamanlara kadar adetlerinin haylice kesretli bulunduğu "Girit" ile Makedonya'nın "Kesriye" havalisi, aynı suretle Hıristiyan ahalisi üzerine aşılınmış bir Bektâşilik hadisesini arz etmektedir. Bundan çok daha başka yerlerde meselâ Avrupa'da ilk defa göründükleri vakit ihtimale göre nîm-cahilî ve tamamen göçebe olan, Asya'dan Hicret etme köy cemaatleri arasında da, muvaffakiyetli propaganda izleri görülmektedir.'

Arnavutluk'un İslamlaşması üzerine çok az çalışma vardır. Fakat iki konu tartışmasıdır. Bunlar bir taraftan büyük yerel derebeylik ve hükümetlerin oynadıkları rolün önemi; Buşati Ailesi ve Tepedelenli Ali Pasa ile diğer taraftan bir ölçüde bununla bağlantılı olarak Sarı Saltık ve/veya Hacı Bektâş gibi yarı efsanevî bazı kişiler önderliğindeki çeşitli sûfî tarikatların rolleridir..

Bu iki etkene Osmanlının 'devşirme' sistemi ile Balkanlarda İslamlaşma söz konusu olduğunda hemen her kaynak da değinilmekle birlikte etkisi tam olarak bilinemeyen bizim de Bektâşilik Öncesi İnanışlar bölümünün içinde tartıştığımız Bogomillik de eklenmelidir.

Arnavutluk için bu etkenlerden 'devşirme sistemi' özel önem arz eder. Bu sistem sayesinde genç Hıristiyan çocuklar toplanıyor, sarayda eğitime tabi tutuluyordu. Bu 'acemi oğlanların' zamanla orduda, sarayda ve devletin yönetim mekanizmasında önemli görevlere yükselmesinin de ahalinin geri kalanının İslamlaşması noktasında özellikle Arnavutluk içerisinde oldukça etkili olduğu ortadadır.

Osmanlılar bölgede _İslamiyet'i teşvik için bazı ölçüler koymuşlardır. Yerli halkın devlet görevlerine geçebilmesi, askeri kadrolara girebilmek veya bazı başka görevlere gelebilmek için Müslüman olmak gerekmektedir. Böyle olunca özellikle Arnavutluk ve Bosna gibi bölgelerde zorlama olmaksızın dikkate değer İslamlaşma görülmektedir.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla Bektaşî tarikatına karşı sert önlemler alınmış olsa da bu önlemler _İstanbul ve Anadolu'da yoğun bir biçimdeyken Arnavutluk'ta pek o kadar hissedilmemiştir. Hatta bu dönemde Güney Arnavutluk kanun dışı ilan edilen Bektâşiler'in sığınak bölgesi olma özelliğini kazanmıştır. XVIII. yüzyılın

sonlarına doğru zayıflayan Osmanlı İmparatorluğunun bu bölgeler üzerindeki etkisi azalmaya başlayınca Tepedelenli Ali Pasa gibi diğer bazı bölge idarecileri de doğan otorite boşluğundan istifade ederek yeniçeri nefyini bahane ederek Bektaşî tekkelerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya, onları isyan hareketleri için merkez edinmeye başlamışlardır. Devrin Kalkandelen idarecisi Recep Pasa başladığı isyan hareketinde Bektaşî tekkesini üs olarak kullanmış, durum Abdurrahman Pasa zamanında da devam etmiştir. Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla, özellikle Arnavut topraklarında bulunan Bektaşî tekkelerinin en az üçte biri zarar görmüş olsa bile Bektaşîlik adına en çok tekke bu dönemden sonra yapılmıştır.

Osmanlı'dan sonra Arnavutluk Müslümanları bağımsız bir Arnavut Devleti'nin kuruluşu ve büyük devletlerce tanınmak amacıyla dinî planda organize olmaya baslar. Osmanlı sonrası Arnavutluk Müslümanlarının temel özelliği gereği Müslümanların hepsinin Arnavut olmaları ile Sünni ve Bektâşî olmak üzere her biri özel temsilciler tarafından yönetilen iki topluluk halinde olmalarından dolayı bir problem yoktu. Yine de bu iki topluluk ancak 1920'den sonra idarî olarak teşkilatlanacaktır. Bu tarihten önce gerek Bektâşîlerin gerekse Sünnilerin Osmanlı'ya bağlı oldukları bilinmektedir.

Tiran'da, Ocak-Nisan 1923'de "Birinci Arnavutluk Müslümanları Kongresi" toplanacak; toplantı sırasında Sünni ve Bektâşî temsilciler arasında meydana gelen anlaşmazlık sonrasında henüz birkaç ay geçmeden "Arnavutluk Bektâşîleri Kongresi", Ekim 1923'de Ergeri (Gjirokaster) tekkesinde yapılacaktır. Yine bu tarihte henüz iki topluluk arasında bir kopukluktan söz edemeyiz. Oldukça hareketli ve bir o kadar da ilginç gelişmelere sahne olan bu günlerde kopuş Arnavut Bektâşî ve Sünni cemaatleri arasında değil, aksine Bektâşî cemaati içinde gerçekleşecektir. İttihat Terakki ve

Jöntürk hareketlerine Arnavutluk Bektâşîlerinin verdiği önemli desteği biliyoruz. Arnavutluk Bektâşîleri İttihat Terakki'nin idareyi ele almasından itibaren aktif bir şekilde yer almadıkları yeni şartlar da kendilerine yeni bir yol çizecekler, Osmanlı'nın bütünlüğünü savunan Türk Bektâşîler ile bağımsız Arnavutluk için çalışan Arnavut Bektâşîler arasında geri dönülmez ayrılık kapısı böylece aralanacaktır.

Yeni şartlarda Türkiye'deki Bektâşîlerle irtibatlarını 1920'den itibaren kesmek için çeşitli teşebbüslerde bulunan Arnavutluk Bektâşîleri, kendisi de bir Arnavut olan ve siyasi nedenlerle Türkiye'yi terk ederek, onunla birlikte Bektâşîlerin Dünya çapındaki merkezi haline gelecek olan Tiran'a yerleşen 'Büyük Dede'leri tarafından bu emele ulaşma yolunda büyük bir adım atacaktırlar.

Bektâşîlerin merkezi, 1912 öncesinde Kalkandelen tekkesi iken, 1912'den sonra Elbasan tekkesi olur. 1920 sonrası Arnavutluk Bektâşîleri Türkiye Bektâşîlerinden ayrı olarak görülmelidir. Arnavutluk Bektâşîliğinin bağımsızlığını ilan ettiği tarih olan 1922'den sonra cemaatin yönetimi Ergeri tekkesinin 'baba'sının başkanlık ettiği yedi babadan oluşan bir kurul tarafından sağlanmıştır.

1921-1924 arası dönemde, Ergeri (Gjirokaster) tekkesi ve buna bağlı yedi babadan oluşan bir konsey dışında Bektâşîlerin yapısı hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. 1924 civarında Bektâşîlerin Arnavutluk'ta kırk üç tekkesi bulunduğunu, bunların özellikle Berat, Tiran ve Elbasan'da yoğunlaştığını ayrıca bu yedi babalı konseyin ise Priştine (Prichta) Tekkesi şeyhi Ahmet Baba tarafından yönetildiğini biliyoruz. Bu bilgi en azından bu tarih için doğru olsa gerektir. Çünkü 1922'deki Arnavutluk Bektâşîliğinin ilk kongresinin de Priştine'de yapılmış ve ilk Hacı Bektâş'tan

ayrılma kararı da burada aynı tarihte alınmıştır.

diğer taraftan Arnavutluk İslam'ının 1923 Tiran Kongre kararları da oldukça ilginç olup Bektâşî etkisi ile hazırlanmış intibai vermektedir. Buna göre Arnavutluk Müslümanları resmen hilafetten ayrılacak, otonom olarak örgütlenecek ve çok eslilik, kadınların örtünmesi, namaz öncesi abdest alınması gibi bazı İslâmî kurallar da yürürlükten kaldırılacaktı. İslam ülkelerinden oldukça sert tepkilerin geldiği bu kararları 20 Haziran 1923'de Al-Ahram'da cevaplayan Sünni cemaatin lideri bas müftü Muhammed Vehbi, bütün ülkede Müslüman birliğini sağlama, yeniden örgütlenme, dinî eğitimi ve tüm dinî yapıları bakıma alma amacıyla aldıkları şekilde açıklamıştır.

1929'dan itibaren Bektâşîler, Arnavutluk Müslüman cemaati içerisinde hem manevî, hem icraatla ilgili bağımsızlık elde etmişlerdi. Bu tarihten itibaren teşkilatın yapısı, merkezi Tiran'da bulunan bir 'büyük dede', onun altında konumlanmış beş 'dede'den müteşekkil bir kurul, daha sonra çeşitli tekkelerin 'baba'ları ve nihayet kendi aralarında bir çok kategoriye ayrılan dervişlerden oluşuyordu.

Arnavutluk Halk Cumhuriyeti hükümetinin, Arnavutluk Bektâşîlerine karşı tutumu, 1945'ten itibaren pek çok değişiklik göstermiş ve sonunda 1967 yılında ülkedeki diğer bütün dinî teşkilatlarda olduğu gibi, bu tarîkate karşı kesin bir baskı uygulanmış ve hiçbir istisna bırakılmaksızın bütün ayin ve ibadet yerleri kapatılmıştır.

1945 yılı tüzüklerine göre, tarîkatın teşkilat yapısı şu şekilde idi: Bektâşî cemaati, Bektâşî geleneğine bağlı ailelerden, henüz yola üye olmamış sadık kişileri olan 'âsık'lar, yolun daha önce üyeliğe kabul edilmiş yani ilk biatlarını yapmış kişileri sadık mensupları olan 'muhib'ler ve yolda görev alan kimselerden müteşekkildir.

Yolun görevli kişileri, cemaatin lideri; Arnavutluk'tan bahsettiğimizden dolayı aynı zamanda Bektâşîlerin bütün dünyadaki Büyük Dede'si, 'dede'ler, 'baba'lar, 'derviş'ler ve nihayet dinî hizmette görevli kimselerden oluşur.

Bektâşîlerin altı adet yargılama bölgesi vardır. Bunlar, Kruja, Elbasan, Korça, Argirokastro, Priste ve Vlora.

Cemaat Konseyi yılda iki defa toplanır. Babalar zaman zaman değişiklikler olmuşsa da 1967'den önceki son düzenlemeye göre tekkelerinin üyeleri tarafından seçilirler. Yine son alınan kararlara göre Arnavutluk'ta en az kırk üç, en fazla altmış sekiz düzenli faaliyet gösteren tekke karara bağlanmış olduğuna göre 'Baba'lar Kurulu da bu rakamlar arasında bir katılımcıya sahiptir. Dede'ler, yetkili Yargı Kurulu tarafından, Büyük Dede ise Cemaat Konseyi tarafından seçilirler. Yolda görev alan kimselerden ve laik şahsiyetlerden oluşan bir sekreterlik, Cemaat Konseyi'ne yardımcıdır.

1967 yılında Arnavutluk'ta dede baba makamında Avlonyalı Ahmet Dede vardı. Enver Hoca'nın komünist rejimi çöktükten sonra 1990 yılında Arnavutluk'ta günümüzde de dede baba makamında oturan Dede Reşat Bardhi ve bazı diğer babaların teşebbüsüyle dede babalık makamı yeniden faaliyete geçmiş ve Arnavutluk, Kosova ile Makedonya'da daha önceden faal olmayan bazı Bektaşî tekkeleri buradan idare edilmeye başlanmıştır.

Cemaatin resmî bayramları, her 22 Martta kutlanan Nevrûz günü ile her Muharrem'de Aşûre olmak üzere senede ikidir.

Bugün Arnavutluk Müslüman nüfusunun % 20'si Bektâşîdir. Müslümanların ise tüm nüfus içinde % 80 civarında olduğu bilinmektedir.

Salih Niyazi Dede'nin Arnavutluk'a göç etmesi ve faaliyetlerine orada devam etmesi, Arnavutluk ile Türkiye Bektaşileri arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. Türkiye Bektaşilerinin Babağan koluna göre Salih Niyazi Dede Arnavutluk'a giderken yerine vekil olarak Ali Naci Baykal Dede/baba'yı bırakmıştır. Ali Naci Baykal Dede/baba'nın 60'lı yıllarda vefatından sonra dede/babalık postuna Bedrettin Noyan oturmuştur. Arnavutluk Bektaşilerinin büyük bir çoğunluğu bunu kabul etmeyip, Salih Niyazi Dede'nin Türkiye'de vekil bırakmadığını ve Hacı Bektaş tekke faaliyetlerine açılıncaya kadar dede/babalığın Arnavutluk'ta kalacağını iddia etmektedirler.

Arnavutluk'ta Bektâşi tekkelerinin ayrı ayrı sayılması sayfalar alacağından burada en eski Bektâşi Tekkesi'nin Kuch Tekkesi olduğu ve bu tekkenin XVI. Yüzyıla tarihlendirildiği ile Osmanlı zamanındaki tekkeler Enver Hoca zamanında büyük oranda yok edildiği halde bugün Osmanlı zamanındaki yaklaşık elli tekkenin üç katı kadar Bektâşi tekkesinin bulunduğu bilgisini vermeye yetineceğiz.

B. BULGARİSTAN

Asparuh'un başkanlığında Balkanlar'a yerleşen ve I. Bulgar Devleti'ni kuranların Türk olduklarını, Ogur adını taşıdıklarını biliyoruz. Bu Türk boyları dağınık Slavları toparlayarak bir devlet olma yolunu açacaklardır. Bulgarların Slav ırkıdan geldikleri tezine mukabil XX. yüzyılın başlarından itibaren Türk-Moğol-Turan tezi olarak adlandırılan bu tez yapılan dilbilim, etnografya ve kazıbilim çalışmalarıyla ispatlanmış durumdadır. Bu tez ilk olarak 1882'de Vambéry, daha sonra Gy. Nemeth, Laszlo Rasonyi, İvan Sismanov, Dimitri Angelov gibi bilim adamı ve araştırmacılar tarafından savunulmuştur.

680 yılında kurulan bu ilk Bulgar Devleti 1018 yılında Bizans hakimiyetine girmiştir.

Bulgarların I. Bulgar Devleti olarak kabul ettikleri bu devletin ortadan kalkmasından sonra başlayan Bizans hakimiyeti ise 1187'ye kadar bu topraklarda varlığını sürdürmüştür. Bu tarihte yeniden bağımsızlığını kazanan Bulgarların II. Bulgar Devleti'ni kurarak, 1396'ya kadar da bağımsızlıklarını koruduklarını biliyoruz. Osmanlı'nın Bulgaristan hakimiyeti bu II. Bulgar Devleti'nin 1396'da yıkılmasıyla başlar ve 1878'e kadar sürer.

Buna göre bu ilk Bulgar Devleti'nin Şamanizm'e bağlı, Gök Tanrı'ya inanan, on iki hayvanlı takvimi kullanan, Bizans'tan ayrı takvimi olan bir Türk devleti olduğunu söyleyebiliriz. Ancak zamanla Slav topluluklarının etkisi artacak, devletin en güçlü olduğu dönemde Omurtag Han'ın çocuklarına Slav isimleri vererek başlattığı yeni süreçte I. Boris zamanında devlet dini olarak Hıristiyanlık benimsenecektir.

1326'dan itibaren Türk boyları Anadolu'dan Balkan yarımadasına sürekli sarkmaya başlar. 1352'de Süleyman Gazi'nin Çimpe'yi ele geçirip, buraya kalıcı olarak yerleşmesi sonrasında Gelibolu kalesi de alınarak Osmanlılar eliyle ikinci bir dayanak noktası oluşturulur. Ardından Anadolu üzerinden ilk Türk akınları Bolayır, Malkara, Çorlu, Tekirdağ yoluyla Bulgaristan topraklarına doğru yönelir. Bu sırada Balkan ülkeleri kadar Bizans'da telaş içindedir. Bir donanma ve ortak güç oluşturulması için denemeler yapılırsa da bunun ilk ve tek örneği olan 1371 Çirmen zaferi Osmanlılar için Bulgaristan'ın yolunu da açar. Çorlu, Lüleburgaz, Malkara üzerinden Osmanlı Kesan, _psala, Dedeagaç ve Dimetoka'ya kadar ulaşır. Pesinden Kızılağaç, Yanbolu, Somokov, Aydos, Karnabat, Süzabolu'u da almır. Bu şekilde Osmanlılar Kosova Savaşı'na kadar Bulgaristan'ın Kuzey Trakya bölümünü topraklarına katarlar. Son olarak 1382 tarihinde Sofya ele geçirilir. Kosova Savaşı öncesi Bulgaristan

üç parçadır: Tırnova Krallığı, Dobruca Krallığı ve Vidin Krallığı.

1389 Kosova Savaşı'ndan sonra ilk olarak üç ay süren uzun kusatma sonunda 1393'de Tırnova düşer. Bu savasta Bulgar kilisesinin basta Patrik Eftim olmak üzere Osmanlı'ya karşı en ön safta yer alması söz konusudur ki, Bulgaristan'ı anlama bakımından bu din adamının komünist dönemde bile övgü ve saygı ile anılması da ayrıca değerlendirilmeye değer. Son olarak meşhur kuşatma ile Yıldırım Bayezid İvan Sisman'dan Niğbolu kalesini alarak, Vidin daha 1388'de Osmanlı'ya bağlanan özerk bir yapıda olduğundan Bulgaristan'ı tamamen Osmanlı'ya katmış sayılmaktadır. Özerk Vidin'in de 1396'da Macarlarla yapılan Niğbolu Savaşı sonrasında Osmanlı'ya bağlanmasıyla Bulgaristan tamamen Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.

Bulgaristan'ın bu siyasal dönüşümünü, toplumsal, etnik ve dini dönüşümler izlemiştir. Osmanlı'nın bu dönemde eski Roma'dan gelen Meriç ve Vardar nehirleri boyunca uzanan ana ticaret arterlerine ve Karadeniz sahillerine yerleşmekle kalmayıp yeni yerleşim yerleri ve nüfusu buraya kaydırıldığını görüyoruz. Tuna Vilayeti Salnamesi'ne göre hane bazında nüfus durumu ve yeni yerleşim yerleri de bu durumu göstermektedir. Doğal olarak bu yeni yerleşen nüfusun da etkisiyle bir İslamlaşma süreci başlamıştır. Todorov'a göre bu süreç Bulgarların yine de asimile olmasına yetmemiştir. Osmanlı'nın asimilasyon yönünde bir politikasının olduğunu düşüncesindeki Todorov buna Bulgaristan'ın Müslüman Pomakların Bulgar ırkından geldiği gibi eski ve ispatlanamamış bir iddiasını kanıt olarak seslendirmektedir. Todorov XVI. ve XVII.yüzyıllarda Bulgaristan'da aynı yüzyıllarda Arnavutluk'ta olduğu gibi toplu din değiştirmelerin yaşandığını vurgulamakta aynı zamanda Yeniçeri sisteminden şikayetle bu sistemin etkisine gönderme yapmaktadır. XVI. Yüzyılın başı

ile sonu arasında dini tutumlardaki değişiklikleri hane bazında gösteren tablolarda da bu büyük değişiklik Bulgaristan çapında ortaya çıkmaktadır. Bir önceki yüzyılda tek tük Müslümanlara rastlanan köylerde XVII. yüzyıl başında Müslüman nüfus en azından doğu Bulgaristan'da ve tüm kırsal bölgelerde çoğunluk durumuna geçer.

Bulgaristan'da İslamlaşma ve buna paralel olarak Bektâşilik, Balkanların genelinden en azından söz konusu kesimin etnik aidiyetleri ve bu sosyolojik olgunun nasıl ve ne zaman gerçekleştiği bakımlarından farklılık gösterir. Bugün Bulgaristan içinde kalan bölgeler, Trakya ve Makedonya'daki kısmi bölgeler gibi iskan edilen Anadolu menseli Türk göçmenlerle İslamlaşmıştır. Göçmenler yerleştirildikleri bölgeyi kısa zamanda canlandırmışlar, yine bu Türk göçmenler genellikle ormanlık bölgelere veya buna benzer arazisi kullanılmayan, ziraata ve yerleşime açık olmayan topraklara yerleştirilmişlerdir. Bu göçmenler kısa zamanda bu toprakları yeşertmiş ve böylece Balkanlar'da yeni bir medeniyet geliştirmişlerdir. Mevcut tahrir defterleri Türk göçmenlerin yeni köyler kurduklarını, bu köylere Anadolu'da oturdukları eski yerlerinin veya kendilerine önderlik eden dede, baba, şeyh gibi atalarının ad veya unvanlarını verdiklerini açık olarak göstermektedir. Yine tahrir defterleri buna karşılık Balkanlar'da iç savaşlar nedeniyle yerli halkın nasıl perişan durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Tahrir kayıtları ile 1400 ila 1600 yılları arasında yapılan eserler göz önüne alınarak yapılacak değerlendirme Bulgaristan'ın nasıl bir Türk yurdu halini aldığı göstermektedir. 'Pax Ottomanica' olarak adlandırılan bu Balkanların en huzurlu iki yüzyılı bir şeyleri değiştirmiş olmalıdır ki XVII. yüzyılda Hıristiyan nüfusta artışlar görülmeye başlar.

Rusya'nın sıcak denizlere inmek amacıyla Balkanlar'a doğru sarkmaya başlamasıyla

Bulgaristan'da da panslavist bir rüzgar esmeye başlayacaktır. Bunun akabinde Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ilk büyük toprak kaybına uğradığı 1877 -1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra imzalanan Berlin Anlaşmasıyla kurulur. İlk muhtar Bulgaristan Prensliği, Tuna Vilayeti'nin Vidin, Rusçuk, Sofya, Tırnova ve Varna sancakları üzerinde tesis edilmişti.

Ardından Filibe ve İslimiye sancakları üzerinde kurulan Doğu Rumeli Vilayeti ve 1912- 1913 Balkan Harbi'nden sonra Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde 9 Türk ilçesi Bulgaristan Prensliği'ne dahil edilmiştir. Son olarak bir Türk bölgesi olan Güney Dobruca toprakları da 1940'ta Romanya'dan alınıp Bulgaristan'a verilmiş; böylece Bulgaristan ilk kuruluşundaki topraklarının iki katını epeyce asan bir yayılmayı gerçekleştirmiştir.

Bulgaristan'ın nüfusunun 3.206.500 olduğu 1876-1885 yıllarında Türkler 1.801.000 nüfusla bu ülkenin %57'sini teşkil etmekteydi. 1878 yılında büyük Bulgaristan Devleti'nin kurulmak istendiği bölgede ise 2.500.000 Bulgar'a karşılık 4.000.000 Bulgar olmayan nüfus vardı ve bunların yaklaşık 3.000.000'u Türk'tü. Osmanlı-Rus Harbi sırasında ve Bulgar komitacılarının zulümüyle 350.000 Türk ölmüş; 600.000 civarında Türk de Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

1868 itibarıyla, henüz bir göç yaşanmadan önce nüfus durumuna göre Bulgaristan'ın alınması bölümünde andığımız üç vilayet şehri Vidin, Sofya ve Tırnova hariç hemen tüm şehirler Osmanlı sonrasına aittir ve buralarda da Müslüman nüfus çok daha fazladır.

Kuzey Bulgaristan'da Selvi kazasında (kaza merkezi ve bu kazaya bağlı köylerde) 1751 yılında toplam nüfusun % 59'u Müslüman iken Müslümanların oranı 1845'te % 46'ya 1873'te de % 37'ye düşmüştür. Böylelikle Selvi'de azınlık

durumunda olan Hıristiyan Bulgarlar çoğunluk durumuna geçmişlerdir.

1878 yılında Selvi ve köyleri Bulgaristan sınırları içinde kalır. Bulgarlar, Osmanlıların sağlayamadığı millî bütünlüğü kendi lehlerine Müslüman nüfusu göç ettirerek kısa zamanda sağlamıştır. 1873'te Selvi'de nüfusun % 37'sini teşkil eden Müslümanların oranı 1887'de % 12'ye, 1900'de % 8'e düşmüştür. Günümüzde bir zamanlar nüfusunun yarısından fazlası Müslüman olan Selvi'de birkaç aile Müslüman kalmıştır.

1878'de yapılan sayımda da Bulgaristan genelinde Müslüman nüfusun gayrimüslim nüfustan fazla olduğu ortadadır. Burada da Tırново, Vidin, Sofya sancakları gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olduğu yerlerdir. Buna göre Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçler olmasaydı bu tablo sürecekti.

Bir görüşe göre Balkanlar'da en yoğun Alevi-Bektâşi nüfusunun olduğu ülke Bulgaristan'dır.

Bugünkü Bulgaristan'da bulunan Aleviler nispeten birbirinden uzak dört ayrı bölgede yoğunlaşmış olarak yaşamaktadırlar. Bu dört bölge; Dobruca, Gerlova, Deliorman ve Haskovo'nun güney bölümünden oluşur. Bu dört bölge iki parçaya indirgenebilir. Buna göre Gerlova'daki Aleviler diğerlerinden ayrı bir kategoridirler. Hepsi Bektâşi oldukları iddiasındadırlar, fakat Çelebi veya Babagan koluna mensup değildirler. Bölgedeki Alevi köylerindeki Dedelerin hepsi organize olarak Jablanova (Ablanlar) köyünde oturan bir dede/baba'ya bağlıdırlar. Gerlova dışındakiler ise içlerinde dört ayrı parçadan oluşur. Çelebi (Sofiyen) Kolu Bektâşileri; Hacı Bektâş'a, Babagan (Mücerred) Kolu Bektâşileri; Deliorman'daki Denizli Ali Baba'nın tekkesi şeyhine bağlıdırlar. Otman Baba Kolu Babailer; Haskova yakınındaki

Otman Baba tekkesine bağılyken Demir Baba Kolu Babaileri; Demir Baba tekkesine ikrar verirler.

Bulgaristan'da en yoğun Alevi-Bektâşi nüfusu Deliorman bölgesinde bulunmaktadır. Bunlar ekseriyetle Deliorman'da Kemallar (İsperih), Akkadınlar, Silistre ve Tutrakan yörelerinde yaşamaktadırlar. Aleviler, Deliorman'ın dışında ise özellikle Bulgaristan'ın kuzey ve güney bölgelerinde de bulunmaktadır. Gerlova Bölgesinin Alvonlar, Küçükler, Belgler köyleriyle, Varna'nın Kumluca köyünde, Karinabat (Karnobat)yakınındaki Balkan dağı civarı ile Eski Zagra, Bela, Hasköy, Kırcaali, Çırpan, Kosu-Kavak yörelerinde yoğun Alevi nüfusu bulunmaktadır.

Aleviler diğerk Türklerle, sanki yerleşirken ayrı olmamaları gözetilmiş gibi çoğu zaman karışık olarak yaşamaktadırlar. Deliorman Alevileri Eskişehir, Haymana ve Konya'dan Rumeli'ye geçen Türklerdendir. Bulgaristan'daki tüm Alevilerin konuşmaları Anadolu Türkçesi'dir. Buna karşın; Deliorman Türklerinin Tuna'nın kuzeyinden Bulgaristan topraklarına sarkıp yerleşen proto-Bulgarlar veya besinci yüzyılda güney Rusya steplerinden güneye inen Peçenek- Uz -Kuman Türkleri olabilecekleri faraziyesini ortaya atanlar da bulunmakla birlikte hiçbir gerçekliği bulunmayan bu tez soykırım ve göçlerle Bulgaristan Türk nüfusunu yok edemeyenlerin asimilasyon çabalarından başka bir anlama gelmemektedir.

Rodop Dağları Musahipleri ile Gerlova Bektâşileri Deli Orman ve Dobruca'daki Alevi gruplardan daha çok Tahtacılarla ortak ritüele sahiptirler. Örneğin bir hayvan kurban ederken musahipleri ve tahtacıların takip ettikleri yol aynıdır. Veya bu üçü de ritüel yemeklerinin artıklarını ve bu durumlarda gizli yerlerde tüketilen hayvan kemiklerini gömerler.

Deli Orman Alevilerinin bu gruplarla böyle bir benzerliği yoktur. Bu da bu bölgedeki Alevi varlığının XVI. yüzyıl Safevi etkisinden öncesine gittiğini gösteriyorsa Safevi ortak paydası nasıl oluşmaktadır.

Gerlova ve Rodop Dağlarındaki Kızılbaş varlığı XVI. yüzyıl Osmanlı sürgünlerine gitmektedir. Bunlar XVI. yüzyıl Safevi Kızılbaşlarının yani Sah İsmail İslam'ının Anadolu dâileri versiyonu olup, bir çok öğreti ve ritüeli o günden beri elinde tutmuş kişilerin torunları olmaktadır.

Bu yüzden tarihi kaynaklar Babinger'in Bulgaristan'daki Kızılbaş mezheplerinin Safevi Kızılbaşlarının parçaları olduğu yönündeki ifadesini her ne kadar yeteri kadar destekleyecek bilgi ve belgeden yoksunsa da Tahtacı'larla ilgili ulaştığı bilgilerle, Bulgaristan Safevi Kızılbaşlarının etnografik incelemesini iki taraflı değerlendirerek bir çalışma yapan Frederick De Jong' a göre; 'bu iki grup taşıdıkları ortak inanışlar, örf, adet, gelenek ve görenekler bakımından Safevi izleri taşımaktadır. Dolayısıyla Bulgaristan Alevilerinin en azından bir bölümü bu çözümlenmeye göre XVI. yüzyıldaki büyük sürgünler döneminde zorla buraya yerleştirilen Safevi Kızılbaş topluluğundan olmaktadır. Sarı Saltıkla Dobruca'ya gelen Oğuzların Çepni kolu tümüyle Kızılbaştır. Buraya Babai hareketinden sonra gelenler olduğu gibi daha sonraki yıllarda kendilerini Bektâşi tekkelerine atan Hurufi, Batıni topluluklar da daha çok Balkan Bektâşiliği içinde bu bölgede yer bulmuştur.

Bulgaristan'daki 24 adet Bektâşi Tekkesi vardır. Bunlar Razgrat - İsperih (Mumcular Köyü) Demir Baba Tekkesi, Haskova (Hasköy) yakınında Otman Baba Tekkesi, Varna/Balçık köyü (Batova)yakınlarında Akyazılı Sultan Tekkesi, Kalikra'da Sarı Saltık Tekkesi, Yeni Zagra'da Abdullah Dede ile Kademli Baba Tekkeleri, Silistre'de Timur Baba, Hüseyin Baba, Musa Baba, Koca Dogan Tekkeleri,

Ruşuk'ta Hakir Ali Baba, Baba Kamber, Horasanlı Ali Baba, Mustafa Baba, Ali Koca Baba Tekkeleri, Sofya yakınlarında Dobesince'de Hüsam Dede Tekkesi, Razgrat yakınlarında Yahya Pasa Bali Tekkesi, Duraç Köyü Hüseyin Baba Tekkesi, Miralar Köyü'nde Genç Baba Tekkesi, Eski Cuma yakınlarında Kızana Tekkesi, Belören'de Kurt Baba Tekkesi, Filibe'de Mustafa Baba Tekkesi ile Güneydoğu Bulgaristan'da Ali Baba Tekkesi olup ayrıca Edirne'ye oldukça yakın bir noktada bulunan Seyyid Ali Sultan Tekkesi'dir.

Bu tekkelerin en ünlüsü Demir Baba tekkesidir. Demir Baba Tekkesinin çevresi eski yolların, kalelerin ve yerleşim yerlerinin varlığıyla araştırmacı ve uzmanların dikkatini çekmiştir. Bulgaristan'ın ilk hanlarından Omurtag Asparuh Han'ın mezarının da burada bulunduğu çok iddia edilmiş, 1930 yılında Sofya Devlet Kazıbilim Müzesinden Macar Geza Feher tarafından yapılan kazı ve araştırmalar sonucu bu iddia sonuçsuz kalmıştır.

Demir Baba Tekkesi'nin ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Deliorman'daki bu Bedreddinî topluluk zamanla içinde Şîf unsurların da bulunduğu Alevi-Bektâşilik formuna dönüşmüştür.

Demir Baba'nın dergâhı "Deliorman Bektâşi Tekkesi", "Timur Baba Tekkesi", "Hasan Demir Baba Tekkesi", "Pehlivan Baba Tekkesi", olarak da adlandırılır. Demir Baba Vilâyetnâmesi 1619'da yazıldığına, Evliya Çelebi 1651'lerde bu tekkeyi görüp varlığına değindiğine göre tekke bu tarihlerden çok önceleri kurulmuş olmalıdır.

C. KOSOVA-MAKEDONYA

Kosova tarihte birçok defa istilaya uğramış bir Balkan bölgesidir. Buradaki ilk devletin milattan önce IV. yüzyılda kurulan Dardania Krallığı olduğu sanılmaktadır.

Roma İmparatorluğu döneminde Hıristiyanlığın girdiği Kosova Ortaçağ baslarında ilk defa Türk topluluklarının hâkimiyetine girer. Ancak bu hâkimiyet Slav kabilelerinin bu topraklara gelmeye başlamasıyla bozulacaktır.

Tarihte soylarının eski Yunanlara dayandığını iddia eden Makedonlar ise Slav, Trak ve Alban yahut eski Arnavutlar olan İlirler arasında kalmış bir millettir. Makedonya'da Kosova bölgesi gibi Roma İmparatorluğu Hıristiyanlığı resmi din olarak benimseyince Hıristiyanlaşır. Türkler ilk olarak Hunlar olarak bu bölgeye IV. Yüzyılın sonlarında gelmişler, Hunları yaklaşık üç yüz yıl bu topraklarda devlet olarak var olan Avarlar izlemişlerdir.

Bu tarihten itibaren zaman zaman Bizans, Sırp ve Bulgarlar tarafından işgallere uğrayan Kosova ve Makedonya bölgesine Osmanlı akıncı güçleri ilk olarak 1388 tarihinde girecektir. Bu tarihin bir yıl sonrasında Kosova Savaşı ile bu topraklar artık kalıcı olarak Osmanlı sınırları içine girmiş olmaktadır. Bu savaşta şahadete ulasan Sultan I. Murad'ın iç organları Kosova ovasına gömülür ve buraya bir de makam yapılır. Fetret döneminde kısa bir süre Osmanlı idaresinden çıkan bugün Kosova ve Makedonya bölgesi içindeki topraklar 1439'da yeniden Osmanlı'ya dâhil olmuştur. Kosova ve Makedonya bölgesi büyük ölçüde Osmanlı döneminde bugün Makedonya sınırları içinde olan Rumeli eyaletinin Üsküp sancağına bağlıydı. Osmanlı döneminde yapılan çeşitli düzenlemelerle Selanik ve Manastır vilayetleri ile Ohri, Yanya, Volçitrin ve Prizren'in de bugünkü Makedonya ve Kosova sınırları içinde kalan bir kısım yerleşim yerlerini içine alması söz konusudur.

Bölgeye Anadolu'dan ilk yerleşme Üsküp civarına gelen Türkmen, Tatar ve Yörüklerle 1392'de baslar. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde bölgenin etnik ve dini

durumunda bir değişiklik olmamıştır. Arnavutluk ve diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi önce Osmanlı tarafından iskân siyaseti ile Müslüman nüfus buralara yerleştirilirken daha sonraları; XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyıldan itibaren İslamlaşma artmaya baslar. 1468'de Arnavutların millî kahramanı İskender Bey'in ölümü ile yıkılan son Arnavutluk devletinden sonra Kosova ve Makedonya'da Müslümanların sayısı giderek daha da çoğalmaya başlamıştır.

1600'lerde İpek, Prizren, Priştine, Üsküp, Kalkandelen gibi şehirlerde Müslüman nüfus yarıdan fazlaydı. 1640'lardan itibaren bu bölgedeki Hıristiyan Arnavutların önce Venediklilerle sonra da Avusturyalılarla yaptıkları işbirliğine karşı Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler üzerine Peç, Prizren, Yakova ve Kosova civarındaki Hıristiyan nüfusun bir kısmı kitleler halinde göç etmek zorunda kalmış, kalanların bir kısmı da zamanla Müslümanlaşmıştır.

Burada toplu olarak İslam'a geçişler ancak XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda yukarıda zikrettiğimiz gibi öncelikle ekonomik ve sosyal sebeplerle meydana geldi. Bu türden toplu İslam'a geçişler ekseriyetle bu bölgedeki Arnavutlar için geçerlidir. Ancak Arnavutlar böylelikle de Balkanlarda Osmanlılar için dayanak durumuna gelmişlerdir.

Bugün Kosova ve Makedonya'daki Müslüman toplumunun ezici çoğunluğunu oluşturan Arnavutların Kosova ve Makedonya'da çoğalma ve yayılması Sırpaların 1690'da Macaristan'a toplu göçlerinden sonra, dağlı Arnavut boylarının Ortaçağ'da ve Prizren'in de bugünkü Makedonya ve Kosova sınırları içinde kalan bir kısım yerleşim yerlerini içine alması söz konusudur.

1904'te yapılan nüfus sayımı bu tarihlerde her iki ülkede Müslüman nüfusun ekseriyetin çok çok üstünde olduğunu

göstermektedir. Ancak Osmanlı sonrası dönemde Türk nüfusla birlikte Arnavutların da Kosova ve Makedonya'yı terk ederek Türkiye'ye göç ettiğini görüyoruz. Örneğin 1921'de % 15'i Türk olan Üsküp bölgesi Türk nüfusu, bugün % 4-5'lerde seyretmektedir.

Makedonya Devlet İstatistik Dairesi'nin Kasım 2002 nüfus sayım sonucuna göre 2.022.547 kişi olarak açıklanan ülke nüfusunun etnik bileşimi hakkındaki veriler nüfusun %64.18'inin kendini Makedon, %25.17'sinin Arnavut, %3.85'inin Türk, % 5- 6'sının ise diğer toplumların mensubu olarak tanımladığını göstermektedir.

Makedonya'da Müslüman halk Türkler, Boşnaklar ve Arnavutlar'dan oluşmaktadır. Türkler ise aralarında, Türkmen, Torbeş (Türkbaş), Yörük, Cenkeri (Türkçe konuşan Müslüman çingeneler) den meydana gelir. Bektâşiliğin ise bu bölgeye daha ziyade iste bu Yörük göçleriyle taşındığı görülmektedir. Dolayısıyla buradaki Türk nüfus Osmanlı iskân siyasetinin bakıyyesi olduğundan Bektâşilik'le bu topraklara gelmeden tanışmış olmaktadır. Tepedelenli Ali Pasa döneminde İslamlaşan Arnavut nüfus ise kendisi de nasipli bir Bektâşi olan Paşa sayesinde burada hatırı sayılır bir duruma gelmiştir.

Bu bölge Arnavutlar için Arnavut Bektâşiliği ve bağımsızlığı adına ayrıca önem arz etmektedir. Arnavut Bağımsızlık Hareketi Prizren'de başlamıştır. Hareketin başkanlığını köklü Arnavut soylarından birine mensup, aynı zamanda da ailece uzun yıllardır Bektâşi geleneği içinden olan Abdül Fraşeri'nin yapması da ayrıca Arnavut Bektâşiliğini tanımak bakımından ilginçtir. Abdül Fraşeri'nin bir kardeşi 'Kâmûsu'l- Alâm'ın' yazarı Şemseddin Sami, diğeri Arnavutların ulusal sairisi Naim Fraşeri'dir.1922'deki Arnavutluk Bektâşiliğinin ilk kongresinin de Priştine'de yapıldığı ve ilk Hacı

Bektâş'tan ayrılma kararının da burada aynı tarihte alındığını biliyoruz. Bektâşiliğin Tiran'a taşınana kadar bu dönemdeki merkezi Kosova'nın bas kenti Priştine şehridir.

Osmanlı sonrası dönemde eski Yugoslavya toprakları içerisinde kalan Bektâşilere ait çok az bilgiye sahibiz. Bu bilgiler de sadece Kosova ve Makedonya Bektâşileri ile ilgilidir.

Hâlihazırda eski Yugoslavya içerisindeyken ya Makedonya gibi resmî bağımsızlığını, ya da Kosova gibi fiilî bağımsızlığını eline almış iki bölge içinde de Bektâşilerin en fazla Arnavut nüfusun yaşadığı ve de genellikle Arnavutluk'a yakın ve/veya sınırdaki kalan yerlerde olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak bundan başka Kanatlar bölgesinde 100, Budaklar yöresinde 30, Musa Obası köyünde en az 3 Bektâşi-Yörük Türk hanesi vardır. Ayrıca Manastır, Pirlepe, Resne bugün Türk Bektâşiler'in halen buldukları bölgelerdir. Eskiden Bektâşiliğin yaygın olarak bulunduğu Üsküp, Gostivar ve Kalkandelen'de ise bugün Türk Bektâşiler ya hiç yoktur, ya da Kalkandelen'de olduğu gibi bir tekke ve birkaç kişiden ibarettirler.

1912'de bu bölgede en az on beş Bektâşi tekkesi olduğunu da biliyoruz. Bunlardan on tanesi II. Dünya Savaşı'nın arifesinde hala faaliyet gösteriyordu. 1941 yılının Ekim ayında Salih Niyazi Dede'nin 30 yıl önce kapatılmış olan Harâbâti Baba Bektâşi Tekkesini faaliyete geçirmek için Makedonya'ya Yakovalı Derviş Kazım Bakkali'yi gönderdiğini biliyoruz.

Artık bugün bu topraklarda sadece dört Bektâşi tekkesi vardır. Makedonya'da Kanatlar, Kiçevo ve Harâbâti Baba tekkeleri ile Kosova'da Cakovica tekkesi.

Birkaç dervişin de barındığı Cakovica tekkesinde 1981 yılına kadar günümüz

Bektâşi dünyasının en önemli karakterlerinden biri olan Baba Kazım Bakkali'nin figürü bulunmaktadır.

Bektâşilerin en güzel tekkesi olan Kalkandelen (Tetova) tekkesi ise birkaç yıldan beri otele dönüştürülmüş, sadece bir odası ve türbesi amacına uygun kullanılmakta olup, o da turistik ziyaretler içindir.

Bugün Makedonya'da Türkler arasında Bektâşilik yanında Melamilik ve Halvetilik de yaygındır. Melamilik ve Halvetilik daha çok Türkmenler arasında Bektâşilik ise Yörükler arasında yaygındır. Ancak Türkmenlerden az da olsa Bektâşi olanlar bulunmaktadır.

Son zamanlarda Yörükler arasında Halvetilik de yaygınlaşmaya başlamıştır. Topolnica, Radoviç, İstip, Ustranca'nın geçmişte evliya yatağı olarak ünlendiği belirtilmektedir.

Makedonya Rufai ve Halvetileri bir çok dini pratikte Bektâşilere oldukça yakın davranmaktadır. Örneğin Üsküp Rifai Tekkesine her inançtan insan kabul edilmekte, mum yakılmakta, nazar, alkarısı, kırk çıkarma gibi inançlar bağlular arasında görülmekte, türbeye niyaz edilmekte, niyazdan sonra eşige basmamaya dikkat etme gibi inanışlar sürdürülmektedir. Ayrıca Üsküp Rifai Tekkesi'nin son şeyhi İbrahim Erol Muharrem ayında on gün oruç tuttıklarını 'on gün as, on birinci gün traş' dediklerini, Muharrem'de ayrıca aşure koyduklarını belirtmektedir. Ancak 30 gün Ramazan orucuna da devam edilmesi bir başka dikkate değer konudur. Rufai şeyhi İbrahim Erol kendisi de Üsküplü olan ve Bektâşiliği bilinen Yahya Kemal'in 2 yıl tekkeye devam ettiğini belirtmektedir ki bir diğer ilginç noktadır.

Makedonya Halvetileri arasında da Bektâşiler kadar eski Türk inanışlarından etkiler de görmek mümkündür. Örneğin

Gök Tanrı inanişındaki ‘Gök’, ‘Su’ ve ‘Toprak’ kültünü Ohri’de ki Halveti Tekkesi’nde birebir gözlemek mümkündür. Burada Günesin batmasından ve dogmasından önce buradaki türbeden sifa için toprak ve su alınması âdeti söz konusudur. Türbede eskiden mum yakılmış. Bugün ayinlerden evvel ‘ateş uyandırma’ uygulaması da hala devam etmektedir ki, iki yol arasında en azından bu topraklarda bir ortak payda olduğu kesindir.

Makedonya’daki Bektâşi Tekkeleri şunlardır: Debre’de Ali Baba Tekkesi, Köprülü’de Hacı Baba Tekkesi, İstip’de Hamza Baba Tekkesi, Kırcova’da Hıdır Baba Tekkesi ile Kırcova Bektâşi tekkesi, Manastır’da Hüseyin Baba Tekkesi, Üsküp ve Kumanovo’da Karaca Ahmet Tekkesi, yine Üsküp’de Mustafa Baba ile Süleyman Baba Tekkeleri, Usturumca’da İsmail Baba Tekkesi ve Kanatlar’da Kanatlar Bektâşi Tekkesi. Bu tekkelerin dışında Kalkandelen’de Harâbâtî Baba veya Sersem Ali Baba Tekkesi’de vardır ki, Balkanlar’ın belki de en güzel tekkesi sayılabilir.

Kosova Bektâşi Tekkeleri ise şunlar olmuştur; Prizren’de Hacı Adem Vechi Baba Tekkesi, İpek’de İpek Bektâşi Tekkesi, Yakova’da Şemseddin Baba Tekkesi ile Şeyh Hafız Baba Tekkesi.

D. ROMANYA- MACARİSTAN

Macarlar Bulgarlar gibi köken bakımından On Ogur birliğinin bir parçası olarak Fin Ogur’lara dayandırılmaktadırlar. Balkan Yarımadasının bu havzasına giren ilk Türkler ise Hun boylarıdır. IX. yüzyılda ülkeye giren bu boylar Karadeniz’in kuzeyinden Don ırmağı havzasını takip ederek Macaristan’a geldiklerinde Slav asıllı kabilelerin çok üstünde bir nüfusa sahiptiler. Macaristan’ı kuran ve teşkilatlandıran bu Türk boylarıdır. Uzun yıllar boyu Batı Avrupa’ya akınlar düzenleyen Macarlar X. yüzyılda Katolik

Hıristiyan olur, yine aynı tarihlerde, X ile XI. yüzyıllarda da yerleşik hayata geçerler.

Bugünkü Romen halkının aslını oluşturan unsurlarsa kadim Dak topluluklarıdır. Daklar tarihte M.Ö.500 yıllarına kadar dayandırılırlar. Roma istilası dolayısıyla birçok Balkan milleti gibi sadece Latin dil ve kültürünü değil Hıristiyanlığı da benimseyen Romanya halkı, M.S. 1000 yıllarına kadar devamlı olarak Slav, Avar, Hun ve Tatar güçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bu bölgede Türk boyları Macaristan veya Bulgaristan’da olduğu gibi pek varlık gösterememiş, fakat Romenler yoğun Slav baskısına karşı da kendilerini koruyabilmişlerdir.

XV. yüzyıla gelindiğinde bugünkü Romanya dört feodal beylik tarafından yönetiliyordu. Bu yüzyıldan başlayarak da Osmanlı Romanya topraklarında kendini hissettirmiş, nitekim Besarabya ve Transilvanya Osmanlı himayesine girmiştir.

Buna mukabil Osmanlıların Macaristan’ı ele geçirmeleri oldukça uzun bir zaman dilimine yayılmaktadır. Osmanlı Devleti uzun savaşlar sonunda Macaristan’ın ancak bir kısmına hâkim olabilmıştır. Bunun sebebi Rasonyi’ye göre Türklüğün İslam’ın kılıcı olduğu kadar, Macarların da kendi tabirleriyle uzun yıllar ‘Hıristiyanlığın kalkanı’ olmalarıdır.

Osmanlılarla Macarlar ilk defa Kosova ve Niğbolu Savaşları ile karşı karşıya gelir. Osmanlı Devleti’nin XIV. Yüzyılın son çeyreğinden XV. yüzyıla kadar Macaristan’a sürekli akınlar düzenlemesi sonucunda ise 1521’den itibaren önce Belgrad ardından Budin ve Estergon ve son olarak 1552’de Temesvar alınarak Macaristan’ın önemli kısmı fethedilir.

Bu fetihlerle Romanya ve Macaristan diğer Balkan ülkeleri gibi Osmanlı hâkimiyetine tam anlamıyla girmiştir denemez. Ancak Macaristan Osmanlı hâkimiyetine

Romanya'dan daha geç girdiği gibi bu hâkimiyet hiçbir zaman kalıcı ve tam bir hâkimiyet de olamamıştır.

Dolayısıyla Osmanlı'nın bu bölgedeki etkisi diğer Balkan ülkelerine göre sınırlı olmuştur. Bunun İstanbul'a uzak olmak, Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekildiği yıllarda başlayan ve kısa süren bir dönemde Osmanlı idaresinde kalmak, uzun süren savaşların bu toprakları perişan etmesi gibi bazı temel sebepleri vardır.

XVII. yüzyıl başından sonuna kadarki süre içinde Osmanlı egemenliğine giren her yerde olduğu gibi bu iki ülkede de Osmanlı egemenliğinin ilk doğrudan sonucu olarak askerler, memurlar, çiftçiler, dervişler ve bir kısım İslamlaştırılmış yerli halktan meydana gelmiş Müslüman bir topluluğun oluşturulması söz konusudur.

Macarlar'ın 1683 Viyana yenilgisinin hemen ardından başlayarak, tüm topraklarını Osmanlılardan geri almalarının doğal sonucu ülkedeki bu Müslüman-Türk topluluğu kısa zamanda tümüyle yok olmuştur. Söz konusu Müslüman topluluğun büyük bir kısmı Osmanlı ordusuyla birlikte geri dönerek güneye Sırbistan'a, Bosna'ya göç etmiş veya Macarlar tarafından çeşitli yollarla asimile edilmişlerdir.

Müslümanların Macaristan'dan tamamen 1718 itibarıyla silinmesinden sonra XIX. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir canlanışın ortaya çıktığını görüyoruz. Bunda Macaristan'ın başşehri Budapeste'nin Buda kısmında bir tepe üzerinde bulunan Bektâşi Gül Baba'nın türbesinin Müslüman ziyaretçilerin üzerindeki çekiciliğinin büyük payı vardır.

Avusturyalılarınca 1716'da geri alınan Romanya'da ise İslam bundan sonra Adakale ve Dobruca'da iskân edilen Türk ve Tatar toplulukları arasında varlığını sürdürebilmiştir. Romanya'da Osmanlı sonrası dönemde Alevi-Bektâşi varlığı ile

ilgili elimizdeki bilgiler çok azdır. Ancak eldeki bilgilere dayanarak Romanya'da Alevi- Bektâşiliğin bugüne kadar az çok varlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Ancak elbette Osmanlı zamanında bu böyle değildi, Osmanlı devrinde iskânlarla buraya gelmiş olan nüfus Doğu Romanya'da (Dobruca) olduğu kadar, Batı Romanya'da (Ada Kale, Temesvar vs.) da oldukça yaygın bir Alevi-Bektâşi topluluğu oluşturmuştur.

Bu bölgelerde adeta sistemli bir şekilde ortadan yok olan Bektâşi tekke ve türbelerinden geriye kesinleşmiş bir bilgi olmamakla birlikte, Sarı Saltık ve Gül Baba gibi özel ilgi görenler dışında, Babadağ'ın kuzeyinde Nalbant'ta bir tekke kalıntılarıyla, derviş türbe ve mezarlarıyla ünlü Batova tekkesinin kaldığı düşünülmektedir.

Bilebildiğimiz kadarıyla Romanya ve Macaristan'da Osmanlı zamanındaki Bektâşi tekkeleri ise şunlardır. Romanya'da; Babadağ civarında Sarı Saltık Tekke ve Türbesi ile Kaliakra'da Sarı Saltık Makamı ayrıca Batova'da Akyazılı İbrahim Baba, Keçideresi mevkiinde Kanaat Baba, Denizler'de Horasani Ali Baba ile yine Babadağ'ında Ahmet Baba Tekkeleri. Macaristan'da ise yalnızca Gül Baba Tekkesi ile külliyesinden bahsedebiliriz.

Bugün halen Kuzey Dobruca'nın Tulça, Babadağ, Isaccea, Maçin bölgelerinin Ortaköy, Trastenik, Balabanca ve Frecatrei kasabalarındaki Türkler kendilerini Kızılbaş olarak nitelemektedirler.

Romanya ve Macaristan'ın İslam'la tanışması kısmen Osmanlı dönemi ile başlatılsa da 1552'den önce de Romanya'da İslam'ın var olduğunu biliyoruz. Daha 1370'lerden itibaren Dobruca'da az ya da çok çeşitli Müslüman-Türk toplulukları bulunduğu, bu toplulukların Osmanlı'ya Balkanlar'da zemin hazırladıkları üzerinde durmuşuk.

Bu topluluklarla ilgili olarak Anadolu'dan Balkanlara gelip yerleşmiş ilk aşiret velisi, Baba Saltık karakteri etrafında menkıbeler türemiş ve sonra bu rivayetler, Cem Sultan emri ile Rumeli Türklerinin büyük destanı, Saltıkname adı ile Ebu'l-Hayr Rumî tarafından toplanmıştır.

Bu büyük destanda Sarı Saltık, Balkanları İslamiyet'e ve Türklere açan bir velî-gazi olarak kutlanmaktadır. 1484'de Osmanlı Sultanı II. Bayezid Bogdan seferiyle Dobruca'ya geldiğinde, onun kabri üzerinde bir türbe yaptırmış, vakıflar adanmış, böylece Rumeli gazilerinin gönülünü almak istemiştir. Sarı Saltık'ın yattığı Baba-Dağı kasabası, kuzeye karşı yüzyıllarca, gazi, Yörük ve akıncıların hareket üssü olmuştur.

Osmanlı'nın fetih hareketlerine katılan Saltık Baba gibi bir takım dervişlerden de Balkan topraklarında kalanlar vardır. O günden bugüne bu dervişlerin yatırları halkça ziyaret edilip, saygı görmektedir. Macaristan Budin'de yatan Gül Baba'yla (Cafer) (ölm. 1541), Romanya'nın Ulubey bucağında yatan Sünbül Dede (Hüseyin) bu gruptandır. Osmanlı zamanında fetih hareketleri içinde yer alan bu iki gazi-velî yine bu topraklarda şahadete ulaşmıştır. İkisi de aynı soydan gelen bu Allah dostlarının "*Seyyid*" oldukları rivayet edilmektedir. Bunlardan Kanuni'yle birlikte Macaristan seferine çıkan Gül Baba Budin şehrinin fethi sırasında şehit düşmüş, namazını Ebusuud Efendi kıldırıştır.

Gül Baba, Merzifonlu Gül Baba'nın neslinden gelmekte olup, Budin Valisi Mehmed Pasa tarafından 1543-1548 yılları arasında türbesi yapılır. Osmanlı zamanında türbe etrafına zengin vakıflar kurulmuş, aynı zamanda buraya bir de tekke inşa edilmiştir. 1686'da bu tekke yıkılmış, Macaristan'da Türk hâkimiyeti sona erince Saint Joseph kültüne türbe olarak adanmış, ancak 1867 tarihinde

tekrar Müslüman ziyaretgâhı olmuştur. Tekkenin 1916 yılında restore edilen külliyesi, 1963'te tekrardan elden geçirilir. Bir ara müze olarak da kullanılan tekke ve türbenin, 1975 ve 1990'larda Türk Kültür Bakanlığı yardımlarıyla çevre düzenlemeleri yapılmıştır.

XIV.yüzyılın ortalarından itibaren Gül Baba türbesinin ziyaretçilere açılması üzerine Gül Baba hatırasına hürmeten türbeyi ziyarete gelenler Bosnalı Müslümanlar topluluğudur. Gül Baba türbesinin bu tarihlerde onarılp ziyarete açılması Avusturya- Macaristan'ın Bosna topraklarını işgalden önce Müslümanlarla iyi geçinme çabası ve Osmanlı ile nispeten düzelen ilişkileri ile açıklanabilir.

1927 tarihli bir kayıt Bosnalı Müslümanların her sene Nisan ayının üçüncü günü Gül Baba türbesini ziyaretini bir tür hac olayına dönüştürdüklerini göstermektedir.

Macaristan'da yatan Gül Baba gibi Romanya'da da Otman Baba'ya nispet edilen ve Velî-gaziler arasında sayılan bir Koyunbaba ve türbesi bulunmaktadır. Koyun Baba Hacı Bektâş geleneği dışında bir kalenderi olup yetiştirdiği müritleri de başka diyarlara hizmet için göndermektedir. Tuna Nehri boylarına, Vidin'e gönderdiği Erişli Koca Ali bunlardan birisidir.

Koyunbaba ile ilgili deyiş ve söylenceler Balkanlar'da geniş bir alana yayılmış durumdadır. Koyunbaba bir efsanevî kahraman olarak Dobruca'da sadece Türkler arasında değil aynı zamanda Romen folklorunda da yaygın olarak geçen bir unsurdur. Koyunbaba'nın şahsiyeti Babadağı kasabasını tesis eden Sarı Saltık isimli kişiye de bağlı olarak gelişmiş olabilir. Bu erenin Sarı Saltık'ın mezarını keşfettiği sanılmaktadır. Romen halk geleneğine göre, bir tarih şahsiyetinin defnedildiği yer kutsal değildir. Aksine o yeri keşfeden kişi kutsaldır. Çünkü bu

insan, yerel ahali tarafından verilen olağanüstü sıfatlar ve kutsallık ile temasa girmesi dolayısıyla özel sıfatlar elde etmiştir. Bu yüzden Koyunbaba “aziz” olmuş, mezarı da kutsal sayılmıştır.

E. BOSNA-HERSEK

Bosna-Hersek’in ismindeki İlirya kökenli Bosna kelimesi, büyük bir olasılıkla Bosna ırmağından, ülkenin güney bölümünün adı olan Hersek adı ise XV. Yüzyıl ortalarında Bosna kralına isyan edip kendine “Herceg” (Almanca Herzog=dük) unvanını veren yerel bir derebeyinden gelmektedir. Ülke Avrupa kıtasının güneydoğu, Balkan yarımadasının ise kuzey kösesinde yer almakta ve toprakları üçgen biçiminde dağlık bir araziden oluşmaktadır.

Osmanlı döneminde Bosna ve Hersek ayrı sancaklar olarak değerlendirilirdi. O zaman bu iki sancağın sınırları bugünkünden çok daha geniş bir alanı kapsamaktaydı. Daha sonra 1580 yılında Bosna Beylerbeyliği oluşturulmuş Hersek sancak olarak buraya bağlanmıştır.

2002 sayımına göre 3.835.777 kişilik nüfus içinde Müslüman oranı %50’nin bir miktar üstündedir. Bosna-Hersek Boşnakları Müslüman iken Sırlar Ortodoks ve Hırvatlar da Katolik’tirler. Boşnaklar milliyetlerini Müslüman olarak ifade etmektedirler. Hatta bu ülkeye gelen Türklerle aynı dinden olduklarını ifade için Bosnalı Müslüman halk kendilerine ‘Turci’ (Türk) de demektedir. Bu durum bu topraklarda 400 yıl süren Osmanlı hâkimiyetinin sonucudur.

Bosna’ya ilk yerleşenlerin İliirler olduğu kabul edilir. Zaman zaman Slav kabilelerinin de gelip yerleştikleri bölgede halk çok tanrılı dinlere bağlıyken, Roma imparatorluğu döneminde Hıristiyanlık’la tanışır. Osmanlı’dan önce bir dönem Macar ve çeşitli Sırp derebeylerinin idaresinde kalan Bosna, Ortaçağ Bosna Devleti kurulduktan Fatih Sultan Mehmet

zamanında 1463 yılında Osmanlı hâkimiyetine girene kadar bağımsız bir devlet olarak var olmuştur. Fethi akabinde Rumeli Eyaletine bağlı bir sancak statüsü verilen Bosna’dan yaklaşık yirmi yıl sonra da Hersek Osmanlı topraklarına dâhil etmiştir. Osmanlı döneminde 1492 yılında Bosna’ya Engizisyon’dan kaçan Yahudiler’in yerleştirildiği bilinmektedir. Bosna Osmanlı Devleti için Avusturya-Macaristan’la sınır olduğundan son derece önemli olup, bu bölgenin İslamlaşması Osmanlı için ayrıca gereklidir.

Osmanlı’ya bir çok devlet adamı veren Bosna 1878 Osmanlı-Rus savaşını takiben yapılan Berlin Anlaşması hükümleri uyarınca Avusturya-Macaristan yönetimine bırakılmış, 1908’de ise Bosna Avusturya tarafından ilhak edilmiştir. 1914’te ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliht prensi Franz Ferdinand ve esinin Saraybosna’da Gavrilo Princip adlı bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi sonucunda I. Dünya Savaşı bu topraklarda başlamıştır.

Osmanlı hâkimiyeti sırasında Bosnalı Müslümanların İslam’a geçiş nedenleri ve bu sürecin nasıl yaşandığı sorunu, ülkenin tarihiyle ilgili tartışmalarda bugün de hassas bir konu olmaya devam etmektedir. Bazı yazarlar Bosnalı soyluların ekonomik imtiyazlarını ve mülkiyetlerini korumak için İslam’a geçtiklerini ileri sürmektedir. başka bir grup yazar ise bir tarafta Roma, Hırvatistan ve Macaristan’ın, diğer tarafta ise Bosnalıların bulunduğu Katolik ve Bogomil dinlerinin mensupları arasında çok eskiden beri yaşanan çatışmanın bu İslamlaşma sürecine önemli ölçüde katkıda bulunduğuna işaret etmektedir.

İslamiyet’le Bogomillik arasındaki benzerliklerin bu süreçte önemli rol oynadığı üzerinde de durulmaktadır. Bosna kilisesinin daha Osmanlı fethinden önce çökmüş ve halkın desteğini kaybetmiş olduğuna işaret edenler de vardır. Bosna kilisesinin Bogomil inancına bağlı olup

olmadığı ve bağlıysa bunun ne ölçüde olduğu da tartışmalıdır.

İslamlaşma sürecinin tam olarak nasıl geliştiği din değiştirenlerin etnik kökeni ortaçağın Bogomil soylularıyla Osmanlı hâkimiyeti altındaki Müslüman toprak sahipleri arasında nasıl bir sürekliliğin olduğu ve benzeri sorunlar bu çalışmanın sınırlarını asmaktadır. Ancak bir fikir vermesi bakımından Bektâşilik öncesi inanç formlarına bakılabilir.

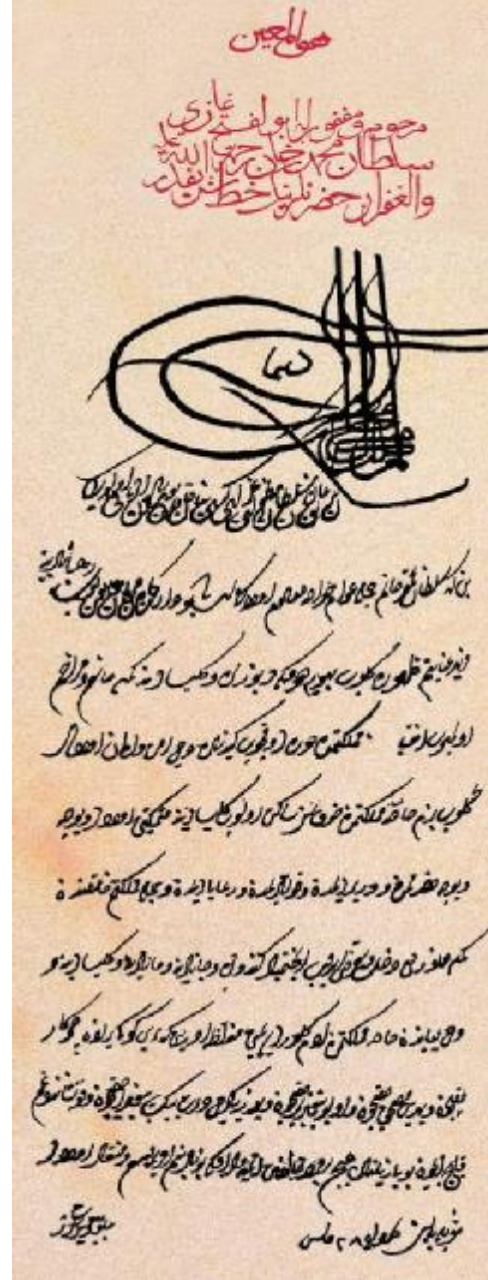
İrene Melikoff'a göre Osmanlı döneminde Bosna'da ve civarında Bektâşilik oldukça yaygın durumda olup bir çok Bektâşi sairinde Bosnalı lakabı geçmektedir. Nimetullah Hafız burada Osmanlı devrinde altı tane tekkenin var olduğunu zikreder. Bazı kaynaklar Saraybosna, Banyaluka ve Caynice olmak üzere üç tekeden bahsederken F. W. Hasluck Bosna'daki son Bektâşi tekkesinin 1903'te yıkıldığını söyler.

Osmanlı döneminde Bosna-Hersek'de su tekkeler faaliyet göstermiştir. *Mostar'da Mostar Bektâşi Tekkesi*, Gradiska'da Gradiska Bektâşi Tekkesi, İzvornik'te bir Bektâşi Tekkesi yine Konyiç'de Konyiç Bektâşi tekkesi ile Tuzla'da Tuzla Bektâşi Tekkesi. Bu tekkelerin sonuncusu ise Osmanlı kaynaklarında da adı geçen Saraybosna Bektâşi Tekkesi'dir.

Evliya Çelebi'nin de bahsettiği zengin vakıfları olan Cayniçe Bektâşi Tekkesi, Bektâşilikten Nakşilige geçişin bir örneği gibi durmaktadır. Bu tekke I. Dünya Savaşı'na kadar Nakşi yolu takip ederken, savaş sonunda yıkılmış, tekrar inşa edilmişse de II. Dünya Savaşı'nı atlattamamıştır.

Osmanlı sonrası dönemde ise eski Yugoslavya toprakları içerisinde kalan Bektâşilere ait çok az bilgiye sahibiz. Bu bilgiler de sadece Kosova ve Makedonya Bektâşileri ile ilgilidir. Çünkü öyle anlaşıyor ki zaten hiçbir zaman kalabalık

bir hale gelememiş olan son Bosna-Hersek Bektâşileri Türklerin bölgeyi terk etmesinden hemen sonra ortadan kaybolmuşlardır. Bu durum bilhassa Bosna-Hersek'i Avusturyalılar'ın işgalinden kısa süre sonra Türkiye'ye göç eden Hadzi Avdije (Abdullah) Ljutika'nın son şeyhliğini yaptığı Saraybosna tekkesinde söz konusudur.

Fatih'in Bosna Fermanı

KUD "Budućnost"- Gornji Šeher, Banja Luka 1985. godina

Banja Luka 1985

www.muslimanarnavutluk.com

"Musliman Arnavutluk" un Sesi Mustu" hiçbir ticari gaye gütmey ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla tüm yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.